

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ
МП „ПРЕВОДАЧ-РЕДАКТОР“

Магистърска теза

на тема:

**Анализ на превода на сборника с разкази „Пламтящо
сърце“ от Лижия Фагундес Телес**

Дипломант:
Пенка Костадинова Яджиева
Факултетен №: 771090

Научен ръководител:
проф. д-р Амелия Личева

София, 2018

Съдържание

I част Анализ	
I.	Увод.....3
II.	Представяне на автора, сборника и разказите.....4
III.	Предаване на собствените имена от португалски на български език.....6
IV.	Категорията определеност.....8
V.	Междуметие.....11
VI.	Деепричастие.....13
VII.	Собствени имена с нарицателно значение.....15
VIII.	Лексикални особености.....16
IX.	Интертекстуални препратки.....20
X.	Заключение.....21
	Библиография.....22
II част Превод	
	Пламтящо сърце.....23
	Декември в квартала.....28
	Пръстът.....34
	Бирута.....38
	Емануел.....45
	Писмата.....51
	Младоженецът.....57
	Бялата звезда.....64
	Срещата.....70
	Черешите.....76

I. Увод

Целта на настоящата магистърска теза е да анализира преводаческите решения при превода на сборника с разкази „Пламтящо сърце“ (*Um Coração Ardente*) от Лижиа Фагундес Телес. Магистърската теза е разделена на две основни части. Първата е аналитичната част, която започва с кратък увод, представяне на автора, сборника и жанра, а след това се пристъпва към конкретното разглеждане и коментирание на примери. Втората част е самият превод.

Португалоезична литература в България се превежда от първата половина на XX в., като в началото се превежда не от езика първоизточник, а най-често от испански, френски и руски. Според преводача от испански и португалски език и изследовател на бразилско-българските културни връзки Румен Стоянов първата бразилска книга, преведена у нас, е сборникът с разкази „Дона Паула“ от 1938 г., включващ творби на Машадо де Аис и Артур Азеведо.

Сред превежданите португалски писатели у нас са Жозе Сарамаго, Фернандо Песоа, Антонио Лобо Антунеш, Жозе Кардозо Пиреш, Урабно Тавареш Родригеш, Лидия Жорже, Жоао Агиар, а сред бразилските: Машадо де Асис, Жоржи Амаду, Кларисе Лиспектор и др. Въпреки нарастващия брой преводи, бразилската литература все още е слабо позната на българските читатели, а вече съществуващите превода са предимно на писатели мъже. Това са основните причини в настоящата магистърска теза за превод да бъде избрана книга от бразилската писателка Лижиа Фагундес Телес.

Приложения превод е от бразилския вариант на португалския език, като най-големите различия между континенталния и бразилския вариант се наблюдават на фонетично и лексикално ниво. Португалският език спада към периферния ареал на романската езикова група. Ако се има предвид континенталното му присъствие, той е малък език, но е официален и културен език в седем държави извън Европа, като най-голямата от тях е Бразилия.

Целевият език на превода е българският, който също е част от индоевропейското езиково семейство, но принадлежи към групата на славянските езици. При превода от португалски на български език възникват интересни преводачески казуси, свързани с характерните особености на двата езика и на езиковите групи към които принадлежат.

II. Представяне на автора, сборника и разказите

Лижиа Фагундес Телес, родена през 1923 в Сан Пауло, Бразилия, е призната за една от най-значимите съвременни писателски в бразилската литература. Името ѝ се нарежда до това на писателки като Рашел де Кейроз, Кларисе Лиспектор, Аделия Прадо и Сесилия Мейрелеш.

Още от младежките си години Телес показва интерес към литературата, който се преобразува в богато творчество. Завършва право и физическо възпитание в Университета на Сан Пауло, но най-голямото ѝ призвание остава литературата. Издава четири романа и над двайсет сборника с разкази. Романите *Ciranda de Pedra* (1954), *As meninas* (1973), *As Horas Nuas* (1989) и сборника с разкази *Antes do Baile Verde* (1970) се смятат за връх в творчеството ѝ. По време на дългия си творчески живот е удостоена с множество литературни награди, сред които Награда „Камойнш“ (2005) най-важната награда в португалоезичната литература. Член е на Бразилската литературна академия, Литературната академия на Сан Пауло и на Лисабонската академия на науките. През 2016 г. Лижиа Фагундес Телес става първата бразилска писателка, номинирана за получаване на Нобелова награда за литература.

Твори в областта на постмодернизма, а темите, които разгръща в творбите си, са универсални: любов, смърт, старост, предателство, лудост. Но въпреки това сякаш творчеството ѝ остава най-маркирано от темите за женския свят и градския живот. Жената е представена извън моралистичните канони, описващи я винаги в сянката на мъжа. Телес използва похвати като потока на съзнанието и вътрешни монолози, за да опише най-съкровеното в душата на героите си. Осезаемо е присъствието на фантастичното, нереалното, загадъчното, магичното, толкова характерно за латиноамериканската литература, с което тя си служи, за да утвърди действителността.

Сборникът „Пламтящо сърце“ е издаден през 2012 г. и към момента е последната ѝ публикувана книга. Състои се от десет разказа, написани между 1958 г. и 1981 г.: „Пламтящо сърце“ (*Um Coração Ardente*), „Декември в квартала“ (*Dezembro no Bairro*), „Пръстът“ (*O dedo*), „Бирута“ (*Biruta*), „Емануел“ (*Emanuel*), „Писмата“ (*As Cartas*), „Младоженецът“ (*O Noivo*), „Бялата звезда“ (*A Estrela Branca*), „Срещата“ (*O Encontro*) и „Черешите“ (*As Cerejas*). Разказите за пръв път се появяват в други три сборника *Histórias do Desencontro* (1958), *Jardim Selvagem* (1974) и *Mistérios* (1981). В настоящата магистърска теза са преведени и десетте разказа.

В разказите от „Пламтящо сърце“ броят на персонажите мъже и жени е изравнен. Всички текстове са маркирани от необичайното и загадъчното, което винаги се преплита с реалното. Според автора на послеслова в сборника Иван Маркес категориите време и пространство са представени относително, точно както в митовете, няма референции към определени времеви или събитийни рамки, а това, че действието се случва в Сан Пауло се усеща бегло.

Езикът в разказите често е опростен, изчистен, диалогичен, но някак неочаквано преминава в лиричен чрез необикновените сравнения, присъщи на авторката. Телес изковава специфични изрази и чрез кратки фрази или дори едва няколко думи успява да вплете в повествованието характерни за Бразилия особености като бедняшките квартали, религиозните ритуали, необичайни растения. Героите говорят предимно от първо лице. Сякаш основната им цел е да се запознаят със самите себе си, като се опитват да разтълкуват случващото им се. Силно застъпена е и темата за бедността, която е засегната в няколко от разказите, където героите са предимно деца.

Както се подразбира от краткото изложение на биографията на Телес, тя твори предимно в жанра разказ, това е една от причините за превод да бъде избран именно сборник с разкази. Въпреки че често разказите са подценявани като жанр в сравнение с по-дългите форми, те са много добър начин да бъде представено творчеството на даден писател. В този случай това е още по-валидно, тъй като разказите, включени в „Пламтящо сърце“, обхващат различни периоди от творчеството на Лижиа Фагундес Телес.

III. Предаване на собствените имена от португалски на български език

Сред основните трудности, които възникват при предаването на собствени имена от португалски на български език, са силната редукция на неударените португалски гласни, в случаите на имената, чийто състав включва носови гласни или дифтонги, в случаите с двойни съгласни, преминаването на неудареното *e* в *и* в бразилския вариант на португалския език.

В Наредба № 6 и „Официалния правописен речник на българския език“ съществуват няколко положения, които могат да се приложат към предаването на собствените имена от португалски език на български език, но като цяло липсва изграден единен модел и поради тази причина във всеки превод от португалски възникват колебания по отношение на подхода към собствените имена. Според „Официалния правописен речник на българския език“ в България като начин за предаване на чужди собствени имена се е наложила транскрипцията, но в някои случаи се използва транслитерация, съобразяване с традиционно наследени форми, преводът, а в редки случаи се спазва буквената структура на чуждото име с цел да се запази буквеното сходство с изходните форми.

Конкретният превод засяга предаването на имена от бразилския вариант на португалския език и този фактор е взет под внимание. Бразилия е огромна страна и на самата ѝ територия съществуват сериозни различия във фонетично отношение. Тъй като авторката на разказите е от Сан Пауло, преводът е съобразен с някои фонетични особености на този бразилски регион.

В региона на Сан Пауло съгласната *s* в позиция пред глуха съгласна и в крайна позиция има звукова стойност *с*, за разлика от фонетичната практика в Португалия и в някои части на Бразилия, предимно Рио де Жанейро, където звуковата ѝ стойност е *ш*.

Такъв случай възниква още от предаването на името на писателката.

Lygia Fagundes Telles е предадено като *Лижиа Фагундес Телес*, а не като *Лижиа Фагундеш Телеш*.

Други примери от текстовете са:

Атос (*Athos*); Мерседес (*Mercedes*); Лорис (*Loris*); Франсиско (*Francisco*)

Според Наредба № 6 и „Официалния правописен речник на българския език“ редуцията в чужди имена, която е еднотипна с редуцията в българския книжовен език, не се отразява при транскрипцията на имената, като е необходимо да се приложи принципът за графемната близост. Разгледан е пример от португалски език: *Rio Negro* (*Rio Negro*). В практиката обаче, много често се избира другият вариант, тоест звуковата близост: *Espirito Santo* (*Espírito Santo*). В този превод предаването на собствените имена с редуция е съобразено с указанията в Наредба № 6 и Правописния речник.

Примерите от изходния текст и превода са следните:

Педро Пиольо (Pedro Piolho); Марколино (Marcolino); Манеко (Maneco); Алонсо (Alonso); Афонсо (Afonso); Франсиско (Francisco), Ренато (Renato); Педро (Pedro); Розарио (Rosário); Фредерико (Frederico); Густаво (Gustavo); Валбурго (Valburgo); Ормусио (Ormúcio); Марсело (Marcelo); Алберто (Alberto)

Друга трудност при предаването на собствените имена е преминаването на неудареното *e* в *i* в бразилския вариант португалския език. Тази особеност е свързана и с дължината на гласните. Що се отнася до предаването на бразилските имена, в практиката по-скоро се търси звукова близост (*Recife/Pecифи*), но в някои случаи се наблюдава графемен подход (*Recife/Pецифе*). Това доказва, че при съществуващата практика има колебания и преводачът би следвало да избере единия подход и да бъде последователен. В настоящия превод е избран графемният подход.

Соланже (Solange); Алис (Alice); Телес (Telles)

Практиката в предаването на собствени съществителни имена от португалски на български език често се разминава с правилата, посочени в използваните източници. Наложително е да се изготви и да се следва единен модел, за да бъде избегнато изписването на едно име по няколко различни начина.

IV. Категорията определеност

Категорията определеност е именна морфологична категория, която обхваща всички имена: съществителни, прилагателни, числителни и част от местоименията. На български език категорията се реализира чрез задпоставени форми, а в португалски чрез предпоставени. В българския за единствено число в мъжки род морфемите са: *-ът, -ь, -та, -то*, в женски род: *-та*, в среден род: *-то*, за множествено число: *-те, -та*. В португалски за мъжки род единствено число морфемата е *o*, за женски род е *a*, а за множествено число съответно *os* и *as*. И в двата езика остава отворен въпросът за така наречения неопределителен член: *един, една, едно, едни, някой, никои* и др. и *ит, ита, ипс* и *итас*.

Колебанията при предаването на тази категория възникват от факта, че на португалски с голяма честота се използват формите за неопределителен член и те звучат напълно естествено, въпреки повторемостта си, докато на български прекомерната употреба на *един, една, едно, едни, някой, никои* натежава и нарушава естествения изказ на текста. Поради тази причина е необходимо фразите да се разнообразяват.

Анализирането на примери от изходния текст и превода започва със самото заглавие на сборника и на първия разказ.

Um Coração Ardente

Пламтящо сърце

Други варианти за превод на заглавието са:

Едно пламтящо сърце

Пламтящото сърце

В случая е избран немаркираният вариант, защото е преценено, че предава същото значение като оригиналното заглавие. Вариантът *Едно пламтящо сърце* е отхвърлен, защото неопределителният член *едно* прави изказа по-тромав, без да придава допълнително значение. Вариантът *Пламтящото сърце* също е сметнат за неподходящ, тъй като при желание авторката би могла да използва членуваната форма *O Coração Ardente*, както е постъпила при други заглавия от сборника: *O Dedo* („Пръстът“); *As*

Cartas („Писмата“); *O Noivo* („Младоженецът“); *O Encontro* („Срещата“) и *As Cerejas* („Черешите“).

Подбрани са четири изречения с по няколко примера от двата текста с цел да се проследят преводаческите решения при предаването на категорията определеност от изходния на целевия език.

1. (1) Comprei *um* ramo de rosas e fui até *a* tal rua mas perdi *a* fala quando me atendeu *uma* velhota de cabelos pintados de vermelho, era *a* dona *do* prostíbulo.

(2) Купих *букет* рози и отидох на *въпросната* улица, но си глътнах *езика*, когато ми отвори *някаква* старица с боядисана в червено коса, беше *собственичката* на *публичния* дом.

Тук се открояват две проблемни места, които са свързани с предаването на неопределителния член: *um ramo/букет* и *uma velhota/някаква старица*. Друг вариант за предаване на първата част е чрез употребата на неопределителен член: *един букет*. А за втората част, нулев член или употребата на *една*: ...*когато ми отвори старица с боядисана в червено коса/ когато ми отвори една старица с боядисана в червено коса*.

2. (1) Já andei tirando areia de *uma* construção, está *num* caixotinho lá em casa, *uma* areia branca, limpa, para *o* chão *do* presépio.

(2) Вече взех пясък от *някакъв* строеж, в *една* кутийка вкъщи е, *бял пясък*, чист, за *земята* на *сцената* за Рождество.

В този пример се наблюдава как формата за неопределителен член е употребена три пъти в едно кратко изречение без това да вреди на изказа. В случай че тази употреба бъде прехвърлена буквално в български превод, ще се получи тромаво изречение и ще повлияе на стилистиката на текста. Дори на български повторението може да прозвучи като търсен авторов похват: *Вече взех пясък от един строеж, в една кутийка вкъщи е, един бял пясък, чист, за земята на сцената за Рождество*. За да се избегне подобно предаване, преводачът трябва да търси начини за разнообразяване на изказа. Именно заради това в конкретния случай е предпочетена употребата на *някакъв*: *uma construção/някакъв строеж; num caixotinho/една кутийка; uma areia branca/ бял пясък*.

Определителният член в последната част на изречението е предаден чрез нулев член: *o chão do presépio/ сцената за Рождество*.

3. (1) Lembrei-me de *um* quadro: *uma* praia comprida e lisa, com flores brotando na areia, flores-dedos e dedos-flores.

(2). Сетих се за *една* картина: *дълъг и равен плаж* с подаващи се от пясъка цветя, цветя-пръсти и пръсти-цветя.

Местата, които представляват интерес в това изречение, са *um quadro* и *uma praia comprida e lisa*. В първия случай изразът *um quadro* е преведен като *една картина*, тъй като героинята се сеца за определена картина и е неуместно да се предаде като *картина* или *някаква картина*.

4. (1) ...*um* vapor denso subia como *um* hálito daquela garganta de cujo fundo insondável vinha *um* remotíssimo som de água corrente.

(2). ...*гъста пара* се издигаше като *дъх* от гърлото, от чието недостижимо дъно идваше *далечен* звук на течаща вода.

Този пример доказва, че употребеният в изходния текст неопределителен член може да бъде напълно заменен с нулев член в целевия текст: *um vapor denso/ гъста пара; um hálito/дъх; um remotíssimo som/ далечен звук*.

Въпреки че на пръв поглед предаването на неопределителния член, може да изглежда като маловажен казус, неправилната му употреба би могла да навреди на текста, тъй като при превод от португалски преводачът лесно би могъл да се подведе от честата му употреба в изходния текст. Затруднения възникват най-вече при предаването на неопределителния член в португалския език *um, uma, uns, umas*, който на български език би могъл да се предаде чрез *един, една, едно, едни, някои, някой, някоя* или нечленувано. При определителния член не съществуват големи колебания, но е важно да се имат предвид някои особености на португалския и на българския език и да се избягва буквалното пренасяне на употребата на членуваните форми от единия в другия език.

V. Междуметие

Междуметието е неизменяема част на речта, която по спонтанен начин изразява чувства и емоции или наподобява даден звук. В изречението междуметието е изолирана дума, която не назовава понятия. Чрез едно и също междуметие могат да бъдат изразени различни чувства, често противоположни, и обратното едно и също чувство може да бъде изразено посредством различни междуметия. Именно поради това значението на междуметията зависи предимно от контекста и от интонацията. Според някои класификации междуметията се делят на първични (същински), които често са сходни за различните езици, и производни, които са части на речта, употребявани като междуметия.

Тази част от речта поражда едни от най-сериозните преводачески казуси, тъй като по същността си са междуметията са спонтанни и зависят главно от контекста, който може да бъде тълкуван по различни начини.

Разказите от сборника „Пламтящо сърце“ са наситени с междуметия, които са въведени чрез необичайна пунктуация, те са вмъкнати в средата на изречението, с главна или малка буква, и завършват с възклицателен знак, а след това изречението продължава: ...*ai!* a *Naná*. В българския превод тази пунктуация е запазена, за да се предаде богатата изразителност, която тя носи в изходния текст: *ex!* *Naná*.

Българското междуметие *ай* изразява по-скоро уплаха, неприятна изненада или усещане за болка, а при португалското *ai* употребите за изразяване на положителни и отрицателни чувства са почти изравнени. Следователно преводаческият подход при предаване на междуметията се основа главно на интерпретация.

Следват примери от изходния текст и преводачески решения.

Minha paixão foi repentina, Ai! Alexandra.

Страстта ми беше мигновена, *Ex!* Алешандра

Ah! aqueles belos olhos negros.

Ax! тези красиви черни очи

Pareciam pertencer a um outro mundo tão acima do nosso, ah! como éramos pobres.

Сякаш принадлежаха на друг свят, толкова над нашия, *ax!* колко бедни бяхме.

В първите две изречения авторката използва две различни междуметия *ai* и *ah*, с които изразява чувство на възхита, може би примесено и с лека тъга от неосъществената любов. В превода на първото изречение е предпочетено да се използва междуметието *ex*, тъй като на български то също изразява както положителни, така и отрицателни усещания. Друг вариант за предаване на това междуметие е чрез *ai*, но то е по-необичайно за българската езикова среда, докато на португалски е съвсем естествено и често използвано. Използваното в третото изречение междуметие *ax* изразява чувство на съжаление, на тъга, породена от социалното положение на персонажите в разказа. Предадено е чрез българското му съответствие *ax*.

Друг тип междуметия, които изискват сериозно преводаческо обмисляне, са звукоподражателните междуметия. Те изразяват шумове от живата и неживата природа и за разлика от първичните междуметия са специфични за всеки език, като съвпадения се срещат рядко.

В изходния текст авторката е използвала звукоподражателното междуметие *roque-roque*.

Crime misterioso: mulher bonita, marido rejeitado e minhocando, *roque-roque*... A premeditação no escuro, tão profundo o silêncio no quarto que podia se ouvir até o murmurejar do pensamento, *roque-roque*...

Загадъчно престъпление: хубава жена, отхвърлен и обмислящ съпруг, *гриз-гриз*... Обмислянето в тъмното, тишината в стаята е толкова дълбока, че дори може да се чуе шептенето на мисълта, *гриз-гриз*...

В този откъс от текста един от персонажите обмисля убийството на жена си, като се описва как мисълта му издава звук, предаден чрез междуметието *roque-roque*, което буквално на португалски означава звук от гризане, прегризване. Изборът на българското *гриз-гриз* става още по-категоричен, когато малко по-надолу в текста героинята се запитва дали не чува мишка. Още повече, че на български глаголет *гриза* има и преносно значение в изразите *гризе ме съвестта*, *нещо ме гризе* и т.н. Изложените доводи, обаче, не отхвърлят възможността това звукоподражателно междуметие да бъде предадено по друг начин.

VI. Деепричастие

Деепричастието е неизменяема част на речта, която изразява едновременност с друго действие. То може да се заменя със сегашно деятелно причастие, тъй като и двата вида причастия имат една и съща темпорална характеристика и се образуват от несвършени глаголи. В статията си „Установяване на деепричастието в съвременния български книжовен език“ Христо Първев пише, че в деепричастието не е присъщо за цялата езикова територия в България, но се е обособило под влияние на редица фактори, свързани с нуждата за развитие на езиковата система.

У нас битува мнението, че употребата на деепричастието е стилистично неиздържана, в резултат на което се забелязва стремеж тя да бъде избягвана и заменяна с формите на сегашно деятелно причастие и конструкции от типа на *като видя*. Все пак съществува и позицията, че деепричастието има своето място в художествените текстове и не трябва да бъде изцяло пренебрегвано.

В романските езици и в частност в португалския, деепричастието (*gerúndio*) се употребява с голяма честота и има разнообразно приложение, поради което възниква преводаческият казус с предаването му от португалски на български език. В португалския език деепричастието е напълно естествена форма, която въпреки честата си употреба не натежава в текста и не го оцветява в стилистично отношение. В зависимост от позицията си в изречението, деепричастието може изрази действие, което се случва едновременно с друго действие, действие, протичащо непосредствено преди или след друго действие, може да изрази заповед, също така се използва и в конструкции със спомагателни глаголи.

Поради особения статут на деепричастието в българското езиково поле, всеки преводач би следвало да изгради собствена стратегия за предаването му, като е необходимо да се отнася с голямо внимание към значението на използваната деепричастна форма в изходния текст, за да избегне буквалното привнасяне чрез което може да се измени смисълът на фразата. В настоящия превод стремежът е насочен към балансирана употреба на деепричастието без пълното му отхвърляне или дословното следване на употребата в изходния текст.

Следват примери и коментар на преводаческите решения от португалския и от българския текст.

1. (1) Acendi um cigarro e esperei *olhando* para o tapete da sala com suas rosáceas.

(2) Запалих цигара и зачаках, *докато гледах* килима на цветя в хола.

2. (1) Os outros meninos também começaram a vaiar, *ameaçando* quebrar as cadeiras.

(2) Другите момчета също *започнаха да дюдюкат, като заплашваха*, че ще счупят столовете.

Използваното деепричастие в тези две изречения от португалския текст изразява едновременност с друго действие. В първото изречение е избрано да бъде предадено чрез конструкция с *докато*: *esperei olhando/докато гледах*. Във второто изречение деепричастието е предадено с *като* конструкция, целта да се запази едновременността на действията от изходния текст: *começaram a vaiar, ameaçando /започнаха да дюдюкат, като заплашваха*.

3. (1) – Forno! – repetimos *fazendo* continência.

(2) – Огъня! – повторихме, *козирувайки*.

4. (1) – É o que vamos decidir lá fora – ameaçou Maneco *avançando* para o meu irmão.

(2) – Това ще го решим навън. – заплаши Манеко, *пристъпвайки* към брат ми.

5. (1) – Depressa, gente, depressa! Tem um Papai Noel lá na loja do Samuel – anunciou o Marinho *chegando* quase sem fôlego.

(2) – Бързо, хора, бързо! В магазина на Самуел е дошъл някакъв Дядо Коледа – каза Мариньо, *пристигайки* почти без дъх.

В горните три примера също се изразява едновременност на действието, но в тези случаи преводаческото решение е деепричастието от изходния език да се запази и в целевия, тъй като умерената му употреба предотвратява натрупването на по-дълги конструкции.

Разгледаните примери доказват, че действията, които деепричастието изразява в португалския текст могат да бъдат предадени на български по разнообразни начини, като главната цел е да не се изменя смисълът на изходната фраза.

VII. Собствени имена с нарицателно значение

Героите в няколко от разказите носят собствени имена, които имат и нарицателно значение. В два от тях, „Декември в квартала“ и „Бирута“, това значение може да бъде ключово за интерпретирането на текста. В подобен случай преводачът може да избира между три варианта: да преведе имената, да транслитерира имената от португалски на български или да транслитерира имената и с бележка под линия да обясни значението им.

В разказа „Бирута“ се разказва историята на малкия Алонсо, който е сирак, живял е в дом за сираци и в последствие е осиновен от семейство, което не показва никаква привързаност към него. Единственото близко създание, което Алонсо има, е кучето Бирута. Тъй като кучето е палаво и постоянно прави пакости, стопаните на къщата го отвеждат надалеч, а Алонсо е съкрушен. На португалски език думата *biruta* означава глупавичък, непостоянен, луд. Нужно е значението да бъде посочено, защото то може да породи различни читателски интерпретации. В случая може да е индикация за игривия характер на кучето, или пък може да подсказва какво се случва с момчето след този разтърсващ епизод от живота му. При всички положения читателят трябва да има достъп до всички внушения на изходния текст и да има възможността да интерпретира свободно. Затова и в превода името е предадено като Бирута, а в бележка под линия е подадено нарицателното значение на думата.

В разказа „Декември в квартала“ главната тема е бедността. Разказва се за група деца, които се опитват съберат материали и да направят сцена за Рождество. Някои от персонажите живеят в бедняшки квартали с много тежки условия, а едно от децата е неизлечимо болно. Друго дете е наричано Pedro Piolho, което на български би могло да се предаде като Педро Въшката. Този прякор допринася за изграждането на цялостна картина и засилва усещането за нищета в читателя. С цел да не се изгуби нито оригиналното звучене на португалската дума, нито пък да се жертва част от подсказките на авторката, решението отново е бележка под линия, където се обяснява значението, а в самия текст името е предадено като Педро Пиольо.

VIII. Лексикални особености

1. Игра на думи

Играта на думи е един от най-сложните казуси, възникващи пред преводача. Най-благоприятният вариант за разрешаването му е да се намери съответствие между изходния и целевия език, но това се случва твърде рядко. Друг вариант е фразата да се преведе по смисъл и в бележка под линия да се разясни играта на думи. В конкретния случай е преведен смисълът на фразата, поради неуспеха на преводача да намери подходящо съответствие, с което да изгради игра на думи по подобие на тази в изходния текст. Заради това майсторството и стилистиката на фразата се губят, но поне се запазва смисълът. Предпочетено е играта на думи да не се разяснява в бележка под линия, тъй като чрез въвеждането ѝ не е възможно да се компенсира загубата в стилистично отношение.

Desfrutável, sou uma desfrutável. Nunca entendi direito o que quer dizer desfrutável mas deve ser uma coisa que vem da palavra fruta que virou bagaço e as pessoas se aproveitam – mas quem se aproveitou de mim?

Посмешище, аз съм посмешище. Никога не съм разбирала напълно какво означава посмешище, но мисля, че е нещо като изстискан плод, от който хората се възползват, но кой се е възползвал от мен?

2. Реалии и специфични изрази

В статията си „Непреводимото в превода“ от 1969 г. Влахов и Флорин дават следното определение за реалии: „...онези думи от народния език, които означават предмети, понятия, явления, типични за географските условия, културата, материалния бит или обществено историческите особености на даден народ (племе, народностна група) или страна, поради което те са носители на подчертан местен, национален или исторически колорит и нямат точни съответствия в други езици“. Двамата автори посочват, че съществуват различни начини за предаването на реалиите, като отбелязват, че за всеки конкретен случай трябва да се вземе самостоятелно решение.

Разказите от „Пламтящо сърце“ запознават читателите с бразилската култура, като реалиите и специфичните изрази са свързани предимно с религиозни ритуали, растения, животни и храни.

В разказа „Пръстът“ се среща кратък епизод от ритуал, свързан с религиозните култове в Бразилия. Само с едно изречение Лижиа Фагундес Телес успява да пренесе читателя от размишленията на героинята за корабокрушения към изпълнението на ритуал, свързан с африканско-бразилските религии кандомбле и умбанда. С думата *saravá*, понятието *terreiros* и образа на жената с тюрбан авторката веднага създава асоциация с религиозните ритуали в съзнанието на бразилския читател. За да се запазят колоритът и спецификата на бразилския текст, думата *saravá* е транслитерирана („*Сарава , татко! Сарава!*“), а значението ѝ е посочено в бележка под линия. Понятието *terreiros* е преведено като *ритуалните места*, защото е сметнато, че по този начин достатъчно добре се предават смисълът и внушението на изречението в изходния текст.

На много места в разказите се срещат понятия, назоваващи растения и животни. В разказа „Пръстът“ са споменати птицата *urubus* и растението *ciró*. Птицата е позната на български като черен гриф, така че там не е предприет специален подход. Чрез думата *ciró* се назовават различни растения, характерни за Бразилия и принадлежащи към рода на лианите. В настоящия превод е предпочетено да се използва по-общото понятие *лиана*, което не нарушава спецификата на текста, тъй като лианите са свързани с тропически местообитания. Идентичен е и подходът към растението *samambaia*, споменато в разказа „Черешите“, използвано е по-общото понятие *панпрат*.

В разказа „Декември в квартала“ е въведено понятието *cortiço*, което в Бразилия назовава бедняшка сграда или общежитие с много обитатели. По подобие на думите *фавела* (наименование на бедняшките квартали в Бразилия) и *гето*, понятието *cortiço* може да се транслитерира и да се обясни в бележка под линия, или пък да се преведе, като така ще се запази смисълът на фразата, но ще се загуби част от колорита на текста, който ситуира читателите в бразилската социална среда. В този превод обаче думата *cortiço* е преведена като бедняшка сграда, без да се въвежда обяснение в бележка под линия, тъй като е преценено, че преводът отразява смисъла на фразата и изгражда достоверна представа в читателя. Освен това стремежът на преводача е към умерена употреба на бележки под линия.

Друг интересен казус пред преводача е това как да подходи към предаването на португалската дума *dona*, която има значение на *собственичка, хазяйка, госпожа*, също така се използва като уважително обръщение към жена. В настоящия превод последната

употреба на думата *dona* се среща в разказите „Бирута“ и „Младоженецът“. Към предаването ѝ от изходния към целевия езика, би могло да се подходи по два начина. Първият е да бъде преведена като *госпожа*, а вторият да се транслитерира и да се запази като *дона*. В „Бирута“ думата спокойно може да се преведе, понеже там става въпрос за стопанката на къщата и останалите персонажи се обръщат към нея с *Dona Zulu*, което би могло да бъде *госпожа Зулу*. В другия разказ обаче става въпрос за детска песничка, в която се използва фразата *Senhora Dona Sancha*. В определен контекст думите *senhora* и *dona* биха могли да се преведат като *госпожа*, но в случая е изключено *dona* да се предаде като *госпожа*, тъй като би се получило нелогично повторение: *госпожа госпожа Саниша*. Възможно е да се преведе само едната дума: *госпожа Саниша*, но до известна степен това решение ощетява текста. Взето е решението думата и в двата разказа да бъде транслитерирана и оставена като *дона*. Изборът на този подход е продиктуван най-вече от факта, че в голям брой португалоезични преводи думата се запазва. Тоест употребата ѝ не е необичайна за читателя, а заедно с това се запазва и колоритът на текста.

В разказа „Бирута“ се споменава характерно за Бразилия и Португалия ястие *pastéis*, което представлява тестено изделия с различни пълнежи. Това ястие прилича на руските пелмени, на западноевропейските кнедли, отчасти и на баничките, но проблемът е че всяка от изброените думи препраща към различна култура и регион, твърде различни от бразилските. Затова избраният преводачески подход е думата *pastéis* да се транслитерира (*пастейс*) и да бъде обяснена в бележка под линия.

2.1 Детски игри и песнички

Детските игри и песнички могат да бъдат включени в категорията на реалиите, тъй като са характерни за дадено национално пространство. Възможен подход към превода на детските игри и песнички би могло да бъде намирането на български еквиваленти и използването на фрази от тях, но това би навредило на текста, понеже читателят ще изгуби усещането, че чете бразилски текст. Друг вариант е фразите да бъдат преведени, а в бележка под линия да се обясни, че става въпрос за детска песничка или игра. В конкретните случаи е избран трети вариант – преводът на фразите без обяснителна бележка.

В разказа „Декември в квартала“ е спомената, разпространена в Бразилия, детска игра, чиито точни фрази могат да варират според региона, в който се играе. Фразите са

преведени по смисъл, като е преценено, че бележка под линия е излишна, понеже от контекста се подразбира, че се говори за игра.

– *Voca de forno!*

– *Forno! – repetimos fazendo continência.*

– *Fareis tudo o que o vosso mestre mandar?*

– *Faremos com muito gosto!*

– *Устата на огъня!*

– *Огъня! – повторихме, козирувайки.*

– *Ще направите ли всичко, което господарят ви заповяда?*

– *С най-голямо удоволствие!*

В сюжетната развръзка на разказа „Младоженецът“ главният герой се сеца за детска песничка, чиито думи изникват в съзнанието му спонтанно. Преводаческият подход е същият като този при детската игра от „Декември в квартала“. Фразите са преведени без да се добавя бележка под линия, тъй като в самия текст авторката директно очертава контекста: *Сега чуваше песничката от детството си...*

Senhora Dona Sancha, coberta de ouro e prata...

Senhora Dona Sancha...

Госпожа доня Сانشа, покрита със злато и сребро...

Госпожа доня Сانشа!...

Лексикалните особености и специфичните фрази са голямо предизвикателство пред преводача. Съществуват различни варианти за предаването им и много внимателно трябва да се прецени кой е най-добър и най-достоверен към текста. В конкретния превод тези особености са дори още по-големи, защото текстът принадлежи към култура различна от европейската.

IX. Интертекстуални препратки

В разказите „Пламтящо сърце“ и “Пръстът“ авторката прави интертекстуални препратки към произведения на двама известни бразилски писатели. Повечето български читатели не познават добре бразилската литература и тези препратки могат да останат недоловени, затова в този превод е взето решение да се добавят бележки под линия, където се посочва кои са авторите и произведенията.

В разказа „Пламтящо сърце“ са цитирани два стиха от стихотворението *Via-Láctea* („Млечен път“) на един от най-важните поети в бразилската литература – Олаво Билак (1865 – 1918).

Pois só quem ama pode ter ouvido capaz de ouvir e de entender estrelas...

Само този, който обича може да е чул, защото е способен да чува и да разбира звездите.

Тъй като не беше намерен предишен превод на български, стиховете бяха преведени, като авторството на превода е отбелязано в бележка под линия. Цитатът е от голямо значение, защото допринася за изграждането на романтичните образи на главният персонаж и на сина му в разказа „Пламтящо сърце“.

В разказа “Пръстът“ Лижиа Фагундес Телес прави препратка към стихотворението *Eu sou Trezentos...* („Аз съм триста“) на друг значим бразилски писател – Марио де Андраде (1893 – 1945) чрез перифразиране на стиха.

O poeta dizia que era trezentos, trezentos e não sei quantos...

Поетът казваше, че е триста, триста и не знам си колко...

Към тази препратка може да се подходи по два начина. Единият вариант е на български изречението да се предаде например като: *Поетът казваше, че има триста, триста и не знам си колко личности...* По този начин то добива по-голяма яснота и бележката под линия може да бъде избегната, но така се губи интертекстуалната препратка, която е неразпознаваема за по-голямата част от българските читатели. Освен това добавянето на думата *личности* изменя твърде много изречението от изходния текст, затова е избрано да се използва бележка под линия, където да се посочи откъде идва цитатът, използван от Телес.

Х. Заключение

Целта на анализирането на особеностите при превода на сборника „Пламтящо сърце“ от Лижиа Фагундес Телес е да се покаже разнообразието от преводачески казуси, които биха могли да възникнат пред един преводач. Засегнати са темите за предаване на собствените имена от португалски на български език, категорията определеност, междуметието, деепричастието, нарицателното значение на собствените имена, лексикалните особености и интертекстуалните препратки., освен това в няколко от темите се разисква и подходът към бележките под линия. Изредените теми обхващат малка част от казусите, които могат да съществуват при превод, но насочват внимание към някои от най-големите трудности при превод от португалски език. При анализирането на всеки казус са посочени различни подходи към разрешаването му, като е направен опит да бъдат изложени доводите на преводача за крайното решение. Въпреки че на пръв поглед някои от засегнати теми биха могли да не изглеждат от голямо значение, за да се постигне един балансиран и хармоничен текст, е необходимо да се обърне внимание на всеки аспект. Преводът е отговорно занимание, тъй като преводачът работи с чужд текст и е задължително да се стреми да му бъде верен, без да пренаписва и преиначава. Интерпретация от страна на преводача е неизбежна, .но с достатъчно опит, внимателно обмисляне и с последователни решения е възможно да се постигне добър превод.

Библиография

1. *Бояджиев, Т., Куцаров, Ив., Пенчев, Й.* Съвременен български език. София, Петър Берон, 1999.
2. *Влахов, С., Флорин, С.* Непреводимото в превода, в: Изкуството на превода. София, Народна култура, 1969.
3. *Де Асис, М.* П(р)оглед (предговор). София, Огледало, 2015.
4. *Дренска, М.* Португалска функционално-комуникативна граматика за българи. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2016.
5. *Каранеткова, Д.* Ботуша в българската литературна мода. София, Сиела, 2012.
6. Наредба № 6 от 12.06.1995 г. за транскрипция и правопис на чужди географски имена на български език.
7. Официален правописен речник на българския език. София, Просвета, 2012.
8. *Първев, Хр.* Установяване на деепричастието в съвременния български книжовен език, в: Помагало по ИБКЕ. София, 1979.
9. *Bechara, E.* Moderna Gramática Portuguesa. Rio de Janeiro, Editora Nova Fronteira, 2009.
10. *Cunha, C., Cintra, L.* Nova Gramática do Português Contemporâneo. Lisboa, Sá da Costa, 1984.
11. *Mateus, M. H. M.* Gramática da Língua Portuguesa. Coimbra, Caminho, 1983.
12. *Telles, Lygia Fagundes.* Um Coração Ardente. São Paulo, Companhia das Letras, 2012.
13. <http://mundoeducacao.bol.uol.com.br/literatura/realismo-fantasia-universo-lygia-fagundes-telles.htm> (посетен на 25 януари)
14. http://www.releituras.com/lftelles_bio.asp (посетен на 25 януари)

Пламтящо сърце

Старецът се обърна към прозореца, който очертаваше звездното небе. Усмихна се. Имаше хубав глас.

– Но казвах, че на младини бях писател, насочих се към всички литературни жанрове, пишех поезия, проза... Всъщност няхах талант, но имах страстта и така влязох и в политиката, дори написах доктрина за партията ми, докато потъвах във философията, ах, Сократ, ах, Платон!... – На ревера на сакото си носеше отличителния белег на философа: малка емайлирана червена сова, кацнала върху книга.

Замълча. Запали цигара. В погледа му имаше израз на нежна ирония, надсмиваше се над самия себе си, но без огорчение.

– Няхах талант нито за литературата, нито за философията, никакво призвание за заниманията, които ме очароваха, това е истината, имах пламтящо сърце, това е, просто имах пламтящо сърце. Първородният ми син Атос наследи това сърце и се разтревожих, защото когато емоциите говорят по-силно от разума, нещата стават опасни, разбираш ли ме? Наблюдавах го и изведнъж се уплаших, започнах да виждам в бъдещето, предугаждайки какво ще се случи по-нататък... Запалих цигара и зачаках, докато гледах килима на цветя в хола. Мина време, докато проговори, отново извърнат към небето.

– Един поет от друго време е написал: *Само този, който обича може да е чул, защото е способен да чува и да разбира звездите*¹... Тогава може би съм глух, защото съм обичал толкова много, а никога не съм чувал гласа на нито една.

Обърна се към мен, на лицето му сега имаше сянка.

– Но казвах, че първородният ми син Атос наследи това сърце, а тези хора обичат по-силно, мразят по-силно, изгарят и се прераждат, но откъде ли идва такава сила? Загадка. Хората наоколо се очароват, пламтящото сърце е съблазнител, а кой ли не иска да се стопли на този огън? Точно така, моят син Атос наследи това сърце, самоуби се, преди да навърши двайсет години... На тази възраст аз още живеех със семейството си, брат ми в съседната стая се оплакваше на баща ни: „Синът ти прочете „Дон Кихот“ и сега се мисли за него, будува по цяла нощ и обикаля напред-назад без да спира, но не може ли поне да си събуе обувките?!“ Ядосах се, реших да пътувам и тогава бащи ми дойде да поговори с мен: „Спокойно, сине, спокойно! Сега учиш, нима искаш да зарежеш

¹ Откъс от стихотворението *Via Láctea* („Млечен път“) на бразилския писател Олаво Билак (1865 – 1918) – Пр. мой – Б. пр.

часовете? Да прекъснеш обучението си? Подозирам, че това което ти липсва, е любима, последвай съвета ми, как ти се струва идеята за любима?...“.

Открих любимата, докато купуваше извара в една млекарница, Ах! тези красиви черни очи. Казваше се Алешандра и беше изгубила баща си - руснак, който се беше самоубил, и сега тя беше съвсем самичка на този свят, защото майка ѝ излязла да купи хляб и изчезнала. Страстта ми беше мигновена, ех! Алешандра. На втората ни среща, на сбогуване ми се стори леко колеблива, угрижена. Въпреки това ме целуна по лицето и ми даде адреса си – улица „Глория“. Купих букет рози и отидох на въпросната улица, но си глътнах езика, когато ми отвори някаква старица с боядисана в червено коса, беше собственичката на публичния дом. Разтреперен ѝ дадох букета: „За Алешандра, тя знае, приятелят от млекарницата!“, казах и тръгнах без посока по улицата, но значи Алешандра...Та, моят син Атос също имаше това пламтящо сърце и затова изтичах полудял на улицата, когато ми съобщиха, че годеницата му е претърпяла пътно произшествие и е в болница, но няма никаква надежда. „Умряла е!“ помислих си, но не отидох в болницата, отидох вкъщи, защото знаех, ах! знаех, че той вече е вкъщи. Разразяваше се буря, а аз тичах по улицата и махах на колите, опитвах се да хвана някоя, Бързо, че синът ми ще се убие! Пристигнах вир вода, без дъх, хвърлих се на първите стъпала и тишината. Останах така да лежа, с лице на пода, и гледах как една мравка се опитва да излезе от пукнатината на стъпалото и тишината. Тогава скочих и изкачих стълбите, викайки, въпреки че знаех, че той вече не може да ме чуе: „Не, сине, не!“...

Старецът дишаше с отворена уста. Зачаках. Той отново заговори, пак го погледнах, но знаех какво се е случило, намерил е сина си да лежи с продупчена от куршум гръд. Сведох поглед към цветето на килима.

– Родиха ми се още двама сина, ах! те са добри икономисти, спокойни, но първородният, който наследи това сърце...Казвах, че баща ми чу историята за срещата с Алешандра, млекарницата и после...Стисна ме в прегръдката си и ми заговори за трите най-големи добродетели: Вярата, Надеждата и Милосърдието. Ами ако избира Милосърдието и се заема с цялата си душа да помогна на това момиче, което навярно чакаше някого да ѝ подаде ръка? Но не и за сметка на заниманията ми, да продължа с учението напред, ах! колко добре ме познаваше баща ми. Поразучих сам, поразпитах и тогава се върнах на улица „Глория“², забележи само иронията на това име...Отвори ми същата жена с червената коса. Когато попитах за Алешандра, тя ме изгледа бавно - не

² Слава, величие, великолепия, блясък (порт.) – Б. пр.

бях ли момчето с розите? Ах! да, Шандра, така я наричали, била свободна. След това ме предупреди, че трябва да платя предварително. Платих, тя благодари и ме поведе по дългия коридор с избелял син килим. Почука леко на първата врата: „Шандра, имаш посетител!“. Алешандра седеше на пода, зашиваше червени мъниста на една рокля. Стана, посочи с усмивка розите във вазата и понечи да ме целуне. Отблъснах я внимателно, бях дошъл само да разговаряме. Тя ме погледна: „Само да говорим ли?...Добре, скъпи, ти решаваеш! Искаш ли чай?“ Запали котлона и ми поднесе чая с бисквити, които извади от някаква кутия. След това седна на пода и продължи да се занимава с мънистата. Започнах да ѝ задавам въпроси, а тя отговаряше – имала бедно детство, баща ѝ умрял при някакво спречкване и майка ѝ накрая изчезнала от този свят. Не била учила, напуснала училище с първия си любим и после, ето какво станало...Когато замълча, седнах до нея на пода и започнах да ѝ споделям намеренията си, Ах! имах чудесни намерения за бъдещето, дори вече бях направил първите крачки: тя можеше веднага да напусне тази къща и да отиде в отличен католически пансион, а след това щеше да тръгне на училище, колко хубаво щеше да бъде да се научи да чете и пише ...По-късно работа, само да остави всичко в ръцете ми, защото малко по малко щях да се погрижа за всичко. Тя слушаше мълчаливо и се занимаваше с мънистата си. Понякога ме поглеждаше, но веднага след това навеждаше глава. Когато замълчах, ме предупреди внимателно: „Времето ни свърши!“ Помълча още малко, докато ме гледаше. И след това заговори – Ах! разбира се, била ми благодарна, но не искала да лъже, защото истината била, че.... Харесвала къщата, собственичката: „Всички са ми приятелки! Това е животът ми, дума да не става да си тръгна, дума да не става!“, повтори и ме погледна, смеейки се: „Мисля, че сте свещеник, свещеник ли сте?“, попита и ме изпрати до вратата. Целуна ръката ми. Казах ѝ, че не съм свещеник, а че просто много искам да ѝ помогна, само това, да ѝ помогна. Тя се наведе: „Благодаря ви много, но няма да си тръгна от тук!“.

Когато разказах на баща ми за срещата, той намери историята за забавна, в крайна сметка се бях опитал да приложя най-голямата ни добродетел, това не можеше да се забрави.

След една седмица се върнах на улица Глория, защото си спомних, че не бях оставил адреса си, ами ако тя промени мнението си? Заварих къщата в суматоха, още от павираната улица чух развълнувани гласове. Отвори ми жената с червената коса, плачеше и бършеше сълзите си с една кърпа, увита около врата ѝ: „Случи се трагедия, момичето ми, Деде се самоуби, беше най-хубавата и най-обичана от всички, а се самоуби!“, повтаряше, докато търкаше очите си с кърпата. Каза ми, че Шандра прекарала

нощта навън и още не се е върнала. Тогава опитах да се измъкна, но тя сграбчи ръката ми и ме поведе по дългия коридор, където жените сновяха от единия до другия край като обезумели хлебарки по нагорещена ламарина. „Ела, ела да видиш горкичката, взела е сода каустик, беше най-хубавата от всички, вече се обадох на полицията!“.

Влязох в последната стая на дългия коридор. Момичето лежеше на леглото и беше покрито с чаршаф. На нощното шкафче – кутията с отрова, бутилка вода, а на пода имаше счупена чаша. Не видях лицето ѝ, покрито с чаршафа, но много белите ѝ крака бяха открити, ноктите ѝ бяха лакирани в розово. Облегнах се на рамката на вратата и запалих цигара. Присъствието ми подразни жената, която седеше на една възглавница: „А този с тази физиономия! Смешно му е, а?! Всички мъже сте негодници, горкичката, още беше дете, чу ли? Беше просто дете, постоянно се оплакваше, беше просто дете!“ . Погледнах жената, но мислих за Алешандра: „Дете, което харесваше тази игра, нали?, попитах и трябваше да се наведе, за да избегна хвърлената по мен пантофа: „Негодник, мръсник! Да знаеш, че Деде беше добро момиче, идваше да си говорим и плачеше толкова много, обичаше майка си, обичаше баща си, ах! горкичката искаше да промени живота си. да се омъжи и да има семейство, деца, всичко както си му е реда, но някой опита ли да ѝ протегне ръка? Толкова пъти повтаряше, че ако поне можеше да чете, но така, колкото е трудно там навън, каква работа можеше да си намери? Плачеше много, чу ли? Беше само на петнайсет години, а вие сте негодници, негодници!“.

Вървах по коридора напълно замаян, значи бях объркал стаята?!...Още няколко крачки, замислих се и се върнах, видях тъмната брава, ако бях направил още няколко крачки...Тоест не бях влязъл в правилната стая? Жената с червена коса се появи изведнъж: „Трагедия! А полицията още не е пристигнала, видяхте ли горкичката? Никога не е била весела като другите, но не съм си и помисляла, че ще се самоубие!“.

Изпрати ме до външната врата и на сбогуване се наведе уважително и целуна ръката ми, тя също беше убедена, че съм свещеник. Вървах по улицата полузамаян, ах! Животът беше толкова безумен, а в същото време толкова сияен. Случайностите, непредвидимостите, прост живот и изведнъж става коварен, въпреки всичко си струва да живеем, прекрасен живот!...

Спрях на тъгъла и свеждайки поглед, видях между камъчетата в канавката да се показва червено цветенце. Помислих си за Алешандра и мънистата ѝ. Наведох се: „Глупавото ми цветенце, ти си толкова по-важно, защото си живо, а да си жив е толкова възхитително!“ . Приближих се до едно дърво с богата корона. Сърцето ми се присви,

беше точно това: „Първично сърце!“, казах тихичко и когато допях лицето си до ствола на дървото, ми се стори, че допирам лицето си до лицето на Бог.

Декември в квартала

Киното в мазето на дома ни нямаше успех, защото още преди паузата Педро Пиольо³ закрещя, че не разбирал нищо, че това било пълно безобразие. Искал парите си обратно. Другите момчета също започнаха да дюдюкат, като заплашваха, че ще счупят столовете. Тогава майка ми се появи, нареди на всички да млъкнат и настоя да върнем парите от билетите. Също така забрани да правим подобни събития занаят. Взе и кошницата за хляб, която държах в скута си, бяхме се разбрали да изляза по време на паузата и да викам *Бонбони, лакомства, сладки!*... Въпреки че в кошницата имаше само шепа бонбони от Лисабон.

– Не ставаш за шеф – каза брат ми на Манеко. – Сега с какви пари ще направим сцената за Рождество? Предупредих ви, че прожекторът не работи, нали?

Манеко беше синът на Марколино, безделник от квартала. Слаб и мръсен, имаше най-черната коса, която някога съм виждал.

– Остава ни да купим само небето – отвърна Манеко. – Синя копринена хартия за небето и сребриста хартия за звездите, вече ви казах, че ще направя звездите. Миналия път нали ги направих?

– Не ме интересува. Сега аз съм шефът.

– Това ще го решим навън – заплаши Манеко, пристъпвайки към брат ми.

Излязоха на улицата. Всички ги последвахме мълчаливо. Сбиха се под едно дърво, нечестен бой, защото брат ми, който беше силен като бик, още с излизането повали Манеко на земята и седна върху него. Ухапа го по гърдите.

– Предай се! Предай се!

Тогава се появи Марколино. Сграбчи сина си за косата, разтърси го във въздуха и му зашлеви такъв шамар, че чак го завъртя и го просна на павираната улица.

– Вкъщи ще си поговорим добре – каза мъжът, докато затягаше колана на панталона си. Вечерта беше тъмна, но дори и така можехме да видим, че беше пиян. – Хайде, тръгвай!

Манеко избърса с ръка кръвта от носа си. Косата му образуваше черна каска, която се спускаше по челото му и стигаше до веждите. Загърна ризата си, скъсана на гърдите, и последва баща си.

³ Въшка (порт.) – Б. пр.

– Момчетата влязоха ли вече? – попита майка ми, когато ме видя да идвам.

– Мият се на коритото.

Тя слушаше радионовела. И кърпеше чорапи.

– Какво правехте?

– Нищо...

– Манеко беше ли с вас?

– За малко, след това си тръгна.

– Това момче е болно и тази болест е заразна, вече ви предупредих хиляда пъти!

Не ви ли казах да страните от него, а? Горкото момче е болно и с такъв баща...

– Но небето на сцената за Рождество изгоря, майко! Не знам кой е запалил свещта, но небето изгоря. Коледа идва, а само той умее да изрязва звездите, само той умее.

– Невъзможни сте! Продължавайте така и ще видим дали ще има подаръци в обувките.

Вече знаехме, че тя е Дядо Коледа. Или баща ни, в случай че се върнеше от пътуванията си преди края на годината. Но двамата упорито продължаваха да говорят за светеца, който трябва да излезе от камината, от камината, която впрочем никога не сме имали. Тогава ние решавахме да се включим в играта най-безсрамно. Аз дори пишех бележници до Дядо Коледа и молех за всичко, което ми хрумнеше. Майка ми четеше бележките, връщаше ги в плика и не казваше нищо. А братята ми, по-дръзки, се опитваха да отворят катинара на шкафа, в който тя криеше подаръците: мушваха върха на ножа в процепите на чекмеджетата, душеха процепите, разменяха мнения какво може да има вътре и се превиваха от смях заради глупостите, които се заричаха да напишат в писмата си. Но когато декември дойдеше, в навечерието на голямото посещение, ставаха послушни. Правеха мили изражения и лъскаха яростно обувките си, защото знаехме, че Дядо Коледа оставя хлебарка в обувката, която не блести.

Тази Коледа решихме да изкараме малко пари от киното в мазето. Но прожекторът не прожектираше нищо, такъв срам. Оставаше единствено сцената за Рождество да бъде с платен вход, щях да заста на вратата и да привиквам посетители с дрехите ми за тържествени шествия и ангелски криле.

– Ами небето? – напомни брат ми като хвърли недоверчив поглед към Манеко. – Какво ще правим с небето?

Седяхме на каменните стъпала на църквата. Братята ми бяха дошли да ме заберат след урока по катехизис и сега се занимавахме с нашите си проблеми, толкова неподвижни, колкото накачалите около нас мухи, които се напичаха на слънце.

Изглеждаха толкова застинали, че ни се струваше, че можем да ги хванем за крилата. Но знаехме, че никой от нас не би могъл да улови която и да е от тях в този очевиден унес.

– Вече обещах, че ще направя звездите, ще дам сребрилата хартия за звездите – каза Манеко като оставяше следи с върха на ноктите си по слабите си крака. Сведе жълтото си лице. – Вече взех пясък от някакъв строеж, в една кутийка въщи е, бял пясък, чист, за земята на сцената за Рождество.

– Ще дадеш и хартията.

– Давам сребрилото за звездите, звездите трябва да са сребристи. Синята хартия за небето е от вас, аз вече давам достатъчно.

Заговорничехме тихо. И решихме, че на другия ден ще откънем нещо от малкия дворец без обитатели на булевард Анжелика, когато пазачът би трябвало да излезе за обяд. Но Манеко не се появи. Три дни го чакахме.

– Уплашил се е – каза брат ми. – Страхливец, глупак.

Полакиньо възрази:

– Но той е болен, не може дори да стане. Баща ми смята, че скоро ще умре.

– Няма значение, даде обещание, а не го спази, страхливец. Ние отиваме и това е.

Влязохме през прозореца в малкия дворец на булевард Анжелика, прозорецът беше отворен. Напъхахме в една пазарска чанта всички крушки и брави, които успяхме да свалим, и избягахме преди пазачът да се върне. Когато се върнахме въщи, отидохме направо в мазето и отворихме чантата. Всъщност далеч от двореца, откъснати от големите кристални полилеи и добре изработените врати, крушките и бравите бяха изгубили блясъка си, погледнати отблизо, не бяха нищо повече от захабени брави и купчина прашни крушки, които сигурно никога нямаше да светнат. Потърках с длан най-тъмната, ами ако беше вълшебната лампа на Аладин? Какво ли щях да поискам от джина от дим с бухнали панталони и златни обици?

– Бързо, хора, бързо! В магазина на Самуел е дошъл някакъв Дядо Коледа – каза Мариньо, пристигайки почти без дъх.

– Истински Дядо Коледа ли? В магазина на Самуел? Стига си лъгал...

– Не лъжа! Елате бързо, той е там с бялата брада, червените дрехи, кълна се, че е истина!

Дядо Коледа в магазина на Самуел, най-окаяния магазин в квартала?

– Ако лъжеш, ще си платиш за това – заплаши го Полакиньо и допря стиснатия си юмрук до брадичката на Мариньо.

– Да ослепея, ако лъжа!

Точно тази клетва използваше, когато изричаше най-големите си лъжи. Но тъй като много време се бяхме застояли при отворената чанта, без да знаем какво да правим с всичко това, беше нужно да се заемем с нещо друго. Последвахме Мариньо, който говореше с голямо възмущение, описваше Дядо Коледа в червено, дрехата, обшита с бял памук, както се появяваше на картинките в списанията. Когато свихме на ъгъла, застанахме със зяпнали усти и го загледахме: той беше там, от плът и кръв, перчеше напред-назад под сияещия поглед на Самуел, който стоеше на вратата на магазина. Приближавахме се бавно. Дядо Коледа подрънкваше със златисто звънче, поглаждаше изкуствената си брада и хвалеше детето на някакъв тип, който изглеждаше заможен.

– Няма ли да поискаш нещо от Дядо Коледа? Хайде, миличък, поискай нещо... Топка? Тротинетка?

– Познавам го този – процеди Полакиньо, присвивайки очи. – Виждал съм го някъде...

Мъжът усети, че е наблюдаван и ни обърна гръб, докато протягаше към момчето ръката си, облечена в ръкавица. Заобиколихме, за да го видим отпред. Толкова му и трябваше, за да се прикрие отново, като се преструваше, че намества играчките, окачени на вратата. Това му движение ни изправи на нокти. Приближавахме се сякаш не искахме нищо. Брадичката и устата му не се виждаха изпод рошовата брада от памук. Червената шапка пък, скриваше главата му, но тези извити рамене и поклащащата се походка?... Беше ни познат, без съмнение. Но кой ли беше? И защо ли ни отбягваше, защо?

Сега си мисля, че ако не се криеше толкова, нямаше да се усъмним в нищо: щеше да е просто поредният Дядо Коледа като десетки други, които виждахме из града. Но го издаде старанието да се спотайва. Развълнувахме се истински, той се страхуваше. Никога не се бяхме чувствали толкова силни.

– Този мръсник е от квартала – промълви брат ми. – Главата си залагам, че е от квартала.

Полакиньо сега гледаше безформените му обувки под помазаните черни гети, които имитираха ботуши. Обувките! Тези стари скитнически обувки бяха самото лице на мъжа. Никоя обувка не беше успявала да придобие така правдоподобно чертите на собственика си – беше Марколино, бащата на Манеко.

– Марколино!

Той се обърна сякаш го наръгаха в гърба. Прихнахме и се развикахме, проклетникът Марколино се правеше на Дядо Коледа, беше Марколино!

...

Радостта от откритието ни замая, скачахме и пеехме, викахме, въртяхме се в кръг, хванати за ръце, „Мар-ко-ли-но, Мар-ко-ли-но!...“. Напразно се опитваше да продължи с ролята си. Като счупихме крехкото прикритие на памука и на плата, усетихме срама и яростта му. Две старици от близката къща отвориха прозореца и започнаха да наблюдават и да се смеят.

– Мръсни хлапетии! – извика Самуел, излизайки от магазина. Размаха стиснатите си юмруци. – Махайте се от тук, крадци такива! Махайте се!

Избягахме. За да се върнем след малко, още по-развълнувани, с Фирпо, който се появи изневиделица, тичаше, лаеше като луд, нахвърляше се слепешката между краката ни. Викахме в един тон с все сила:

– Мар-ко-ли-но, Мар-ко-ли-но!...

Тогава той дръпна брадата си. Дръпна шапката си, дръпна сакото си и хвърли всичко на земята. Започна да ги тъпче, да ги тъпче така ядосано, че Самуел не си и помисли да му попречи, стоеше застинал и гледаше. Този път не беше пил, наистина беше ярост, такава ярост, че чак се изплашихме, когато видяхме лицето му, изкривено, бяло. Насред страха, който ни смълча, за първи път ми хрумна колко Манеко прилича на баща си, когато се разяри, ах, бяха еднакви тези каски от коса, стигащи до черните им вежди. Когато се измори да скача върху костюма, си тръгна с люлееща се походка, ризата му беше извън панталона, големите му обувки се бяха смачкали.

Самуел влезе отново в магазина. Затвори прозорците. Фирпо излезе на бегом, носейки червената шапка между зъбите си, докато вятърът разнасяше памука от брадата из цялата улица. Полакиньо взе няколко ленти и ги прилепи към брадичката си, но никой не се разсмя. Върнахме се при нашата чанта с брави и крушки.

На следващия ден друг Дядо Коледа, по-нисък и по-дебел, се разхождаше пред магазина. Погледна ни със заплашително изражение, но продължихме уверени, този не го познавахме. След вечеря брат ми се намести на дървото на улицата пред къщата ни. Размести клоните и загледа отгоре.

– Устата на огъня!

– Огъня! – повторихме, козирувайки.

– Ще направите ли всичко, което господарят ви заповяда?

– С най-голямо удоволствие!

– Искам да влезете в мазето на Манеко, да извикате два пъти *Мар-ко-ли-но, Мар-ко-ли-но!* И да се върнете на бегом. Веднага!

Тръгнахме на пушек по улицата. Вратата на бедняшката сграда не беше заключена. Две дебели негърки разговаряха, настанени на столове на павираната улицата. Бутнахме бавничко износената вратичка. Влязохме. И се спряхме, изплашени, наред мазето с мръсни стени и боклуци, натрупани в ъглите. Знаехме, че са бедни, но чак толкова ли? Манеко беше сам, лежеше на един дюшек, от който сламата се подаваше измежду кърпките. Едва успя да скрие нещо под чаршафа. В ръката си държеше ножица, вероятно изрязваше хартията, която скри. Под слабата светлина на лампата, сложена върху кутийката, той ми се видя напълно жълт, черната му коса беше пораснала и покриваше лицето му. Това беше последният път, когато го видяхме, следващата седмица умря.

– Предатели такива! – извика с пресипнал глас. – Какво търсите тук, предатели такива! Предатели!

Излязохме мълчаливи и с наведени глави. Само аз погледнах назад. Той подсмърчаше през сълзи, докато се опитваше да скрие под чаршафа върха на звездата от сребриста хартия.

Пръстът

Намерих пръст на плажа. В една слънчева сутрин се разхождах по някакъв полусамотен плаж, когато изведнъж между нещата, които морето беше изхвърлило на пясъка – миди, пръчки, кости на риби, камъни, съзрях нещо различно. Наложих си очилата си, какво ли беше това? Едва след като се появи пръстенът, разпознах находката си, пръстът имаше пръстен. Липсваше последната фаланга.

Никак не ми харесва да разказвам тази случка с такава студенина сякаш вместо пръстен бях намерила напръстник. Аз съм зодия овен, а овните са страстни, поривисти: „Намерих пръст, пръст!“, би трябвало да обявявам с голямо вълнение. Но днес разумното ми лице се събуди преди другото и ме наблюдава с леденото си око. „Хайде“, казва то, „без пристъпи, знам, че ти си от онези обладаните, но не пиши като обладана, говори тихо, спокойно“.

„Спокойно?! Та аз намерих пръст!“, отговарям, а моят пазач извива тънките си вежди: „И какво от това? Никога ли не си виждала пръст?“. Искане ми се да го цапардосам: „Виждала съм, но не и при такива обстоятелства“.

Поетът казваше, че е триста, триста и не знам си колко⁴. Аз съм само две: истинската и другата, толкова пресметлива, че понякога се отегчавам до гадене. „Остави ме на мира!“, моля и тя се оттегля на разстояние, наблюдава ме и се усмихва. Не се е родила с мен, но ще умре с мен и дори в смъртния ми час няма да ме остави да се развикам: „Не искам да умра, не искам!“. Дори и в този час ще ме гледа със стиснати скули и враждебно око в апогея на враждебността: „Ти ще умреш, ще умреш и не се прави на нещастна, чуваш ли?“. Прибягвам до последния си довод: „все още ми предстои да напиша чудесна книга...И хората, които ме обичат, ще страдат толкова много!“. А тя, непоколебима: „Виж, скъпа, хората да си гледат работата. А и книгата няма да е толкова чудесна“.

Напълно способна е да поиска да умра като светците. Прибягвам до естествените си похвати и я питам дали поне може да се разходя малко около моята находка, все пак не всеки ден се намира пръст. Тя ме преценява с логичното си око: „Но не прекалявай“.

Затварям вратата. Но казвах, че се разхождах по някакъв пуст плаж, без бански, деца или постройки. Суров и красив плаж, почти непокътнат: трима рибари дърпаха

⁴ Препратка към стихотворението *Eu sou trezentos...* („Аз съм триста“) на бразилския писател Марио де Андраде (1893 – 1945). – Пр. мой – Б. пр.

мрежата си в далечината. Улично куче ръмжеше на два грифа, кацнали върху отпадъците, а слънцето печеше с все сила върху блестящия пясък, пълен с морски неща, омесени със земни неща, които бяха обработени от морето. Прибрах в чантата си един сив камък, толкова полиран, че беше като покрит със сатен. Прибрах дебело парче от лиана, беше като змия, която се приготвя да нападне. Прибрах шепа морски звезди. Прибрах жълт морски охлюв, вътрешността му се увиваше в спирала до недостижимия корен, но пръста не прибрах, не.

Не почувствах отвращение, когато намерих полузарования пръст в пясъка, остатъци от сухожилия се носеха по пяната на вълничките. Измит, пръстът изглеждаше направен от същата бяла материя като рибите, само да не беше пръстенът, зловещият допир на един плаж, където смъртта беше естествена. Чиста.

Наведох се, за да видя по-добре странния предмет, когато забелязах малкия сноп фибри, който изплуваше на пясъка, окъпан от пяната. Когато си сложих очилата, видях, че не беше памук, а почти оголен прешлен, гръбначният стълб на някоя голяма риба ли беше? Загледах се. Чакай, какво ли беше онова? Златна халка? Сега, когато водата се отдръпваше, можех да видя златна халка, която блестеше около прешлена, обгръщаше фибрите, които се опитваха да се освободят, разградени. С върха на лианата разместих пясъка. Беше безименен пръст с пръстен със зелен камък, все още захванат за подутата основа. Тъй като последната фаланга липсваше, липсваше и онова, което може да ме накара да отстъпя – нокътят. Нокът, боядисан в червено, лакът се белеше, верен аксесоар на важна личност дори в процеса на разлагане. Нокът на заможна жена, на нивото на пръстена на бижутера, който майсторски беше инкрустирал смарагда. Мисля, че ако нокътят беше там, щях да избягам, но в това състояние на оголване парчето от обработения от водата пръст, беше заприличало на обикновен морски дар. Но пръстенът беше там.

А собственичката на пръстена? Богата жена на средна възраст, защото младите не носят бижута, само другите. Удавена в морето? Вълната се зародила невинна там далеч и ставала все по-висока, по-висока, Боже мой! Бягството в морето и плажът толкова далеч, ах! но какво ли е това?... Взрив от пяна и сол. Сол.

Поех си дъх. Но коя ли жена би влязла в морето със смарагдов пръстен? Пътничката на луксозен трансатлантически кораб, потънал по време на буря? Но отдавна трансатлантически кораб не беше корабокруширал, сетих се за Титаник, но това се беше случило през... Описанието на трагедията говореше за невероятни жени, които потъваха все още преплетени с мъжете във вихъра на бала, запалени светлини, огряващи морската

повърхност, където скоро започваха да се носят диадеми, пера...Разбира се, също и Принцеса Мафалда, който потъна близо до акулите на Баия (кога ли беше това?). Разбунените духове слизаха в ритуалните места, а майката на светеца с кралския си тюрбан разтваряше ръце: „Сарава⁵, татко! Сарава!“.

Можеше и да е самоубийца, от онези, които влизат с дрехи в морето, отчаянието е нетърпеливо, едва е съумяла да напълни джобовете си с камъни. Зеленият камък на пръста. Можеше и да е участничка в престъпление от любов, хипотезата за кражба беше отслабена от присъствието на пръстена. Загадъчно престъпление: хубава жена, отхвърлен и обмислящ съпруг, гриз-гриз... Обмислянето в тъмното, тишината в стаята е толкова дълбока, че дори може да се чуе шептенето на мисълта, гриз-гриз...Тя се събужда ужасена посред нощ: „Какъв е този шум? Мишка?“. Той се приближава хладнокръвно. В блестящата баня близостта на водата улеснява твърде много, престъпленията би трябвало да се извършват край водопади. Отсъствието на готвачката в платен отпуск, която посещава майка си. Къщата на пустия плаж беше решение, щастливият мъж нямаше риза, само бански. Мъжът с бански всеки ден ходи на плажа с една кутийка. Какво ли носи в кутийката? Човек на детайла: дребни идеи, дребни предмети. На главата му има малко боне, в случай че грее слънце. Той ли вървеше с една голяма жена, хубава? Той. А жената? Знам ли, сигурно е заминала, той е останал сам. Изглежда, че обожава морето, независимо дали грее слънце или не, ще се разходи с усмивка и ще носи кутийката.

Защо ли главата на убития става голяма колкото света? Закачалката за шапки можеше да е решението, но нали вече никой не носи шапки...В крайна сметка, ако главата е останала, не е останал пръстът, който в мъгливата утрин той хвърлил в морето. Пръстенът също тръгнал, бил пръстен толкова привързан към плътта, че отказал да излезе. Той не настоял, нека пръстът да остане с пръстена си, да изчезнат и двата! Дори грифове не излезли от дома си през тази сутрин. Той излязъл.

Камъкът лъщеше в по-тъмен нюанс от водата. Сетих се за една картина: дълъг и равен плаж с подаващи се от пясъка цветя, цветя-пръсти и пръсти-цветя. В картината необичайното беше представено чрез капка кръв, която капеше ярка от върха на пръст. В моята находка необичайното беше липсата на кръв. И пръстенът.

„Първият човек, който мине от тук, ще вземе пръстена“, помислих си. Аз самата, или по-скоро другата, намекна с фалшива невинност, че аз трябва да прибера пръстена в

⁵ Думата сарава (порт. saravá) се използва в някои бразилски религиозни ритуали, освен това е вид поздрав – Б. пр.

чантата си: „Още един предмет за твоята колекция, не е ли красив камък?“. Прогоних другата, отвратена. Мъртвата от Итабира си искаше цветето, което разсеяният посетител на гробището беше откъснал от нейния гроб: „Искам цветето, което ти взе, искам си обратно цветенцето!“. Дамата от морето отправяше по-ужасно настояване със соления си глас: „Искам пръстенът, който ти открадна от пръста ми, искам си пръстенчето!“. Как да намеря на дългия с километри плаж останките от пръста, за да ѝ върна смарагда?

С върха на лианата бързо издълбах дълбока дупка в пясъка и търколих пръста в нея. Зарових го с тока на обувката си и начертах кръст в пясъка, представих си, че пръстът е християнски. Тогава дойде вълна, която изчака края на ритуала ми, и заля купчината. Направих няколко крачки. Когато се обърнах за последен път, водата вече беше заличила всичко.

Бирута

Алонсо излезе на двора, носейки пълен леген с мръсна посуда. Ходеше трудно, като се опитваше да уравни легена, който беше твърде тежък за слабите му ръце.

– Бирута⁶, ей, Бирута! – извика без да се обръща.

Кучето излезе от гаража. Беше мъничко и бяло, едното му ухо стърчеше, а другото беше клепнало.

– Седни там, Бирута, трябва да си поговорим – каза Алонсо, докато поставяше легена до коритото. Коленичи, нави ръкавите на ризата си и започна да мие съдовете.

Бирута седна, навеждайки въпросително главата си ту надясно, ту наляво, сякаш искаше да разбере по-добре думите на стопанина си. Клепналото ухо се поизправи, докато другото стърчеше остро и изправено. Между тях се образуваха две гънки, обичайни за набръчкано чело, полагащо усилие да мисли.

– Ледуина каза, че си влязъл в стаята ѝ – започна момчето с мек тон. – И си се качил на леглото, подушил си завивките и си нахапал коженото портмоне, която тя била оставила там. Портмонето било старо, тя не се ядосала много, но ако беше ново портмоне, Бирута! Ако беше ново портмоне! Ледуина щеше да те натупа и аз нямаше да мога да направя нищо, като онзи път, когато съсипа ресните на завесата, помниш ли? Помниш много добре, да, не се прави на невинен!...

Бирута легна, намести муцунката между лапите си и ухото му клюмна. Сега ушите му бяха на едно ниво, отпуснати, върховете им почти докосваха земята. Въпросителният му поглед сякаш питаше: „Но какво съм направил Алонсо? Нищо не помня...“.

– Да, помниш! И спри да правиш тази жална физиономия, защото не ти вярвам, чу ли? Чу ли, Бирута?! – повтори Алонсо, като миеше едно съдове. С раздражен жест нави ръкавите на ризата си, които се бяха спуснали до слабите му китки. Изтръска ръцете си, покрити с пяна. Имаше старчески ръце.

– Алонсо, по-бързо с посудата! – извика Ледуина, като се показва на кухненския прозорец. – Вече се смрачава, трябва да си тръгвам!

– Идвам – отговори момчето, докато изливаше водата от легена. Обърна се към кучето. И бледото му лице се изкриви от тъга. Защо Бирута не се поправяше, защо? Защо не се опитваше да стане по-добричък? Дона Зулу вече губеше търпение, Ледуина също,

⁶ Глупавичък, леко луд (порт.) – Б. пр.

Бирута направи това, Бирута направи онова... Спомни си деня, в който кучето влезе в хладилника и измъкна месото. Ледуина се отчая, идваха гости за вечеря, трябваше да приготви пастейс⁷: „Алонсо, не видя ли къде оставих месото?“. Той потръпна. Бирута! Скришно отиде в гаража в дъното на двора, където спеше с кучето на стар дюшек, сложен в ъгъла, до една от стените. Бирута беше там, полегнал удобно върху възглавницата, с парчето месо между лапите си, и ядеше спокойно. Алонсо дръпна месото, скри го под ризата си и се върна в кухнята. Спря се на вратата, като слушаше как Ледуина се оплаква на дона Зулу, че месото било изчезнало, часът за вечеря приближавал, а месарницата вече била затворена: „Какво да правя, дона Зулу?!“.

Двете бяха в хола. Можеше да види как стопанката реше тревожно косата си. Тогава той изкара месото изпод ризата си, намести скъсаната хартия, с която беше увито, и влезе с парчето в ръка.

– Тук е, Ледуина.

– Но един резен липсва!

– Този резен го взех за мен, дояде ми се пържола и се възползвах, докато ти беше на пазара.

– Но защо скри останалото? – попита стопанката, приближавайки се.

– Защото се изплаших.

Живо си спомняше болката, която изпита на разперените си длани, от ударите с четката. От очите му потекоха сълзи. Пръстите му почервеняха, но тя продължаваше да го удря със същата енергия, с която решеше косата си, удряше, удряше сякаш никога нямаше да спре.

– Наглец! Ще те върна в сиропиталището, крадец такъв.

Когато той се върна в гаража, Бирута вече беше там, с двете клепнали уши, муцунката между лапите, и мигаше с нежните си очички. „Бирута, Бирута, отнесох си го заради теб, но няма нищо. Няма нищо“.

Това се беше случило преди две седмици. А сега Бирута беше нагрисал портмонето на Ледуина. А ако беше портмонето на дона Зулу.

– А, Бирута?! А ако беше портмонето на дона Зулу? Защо не съсипваш моите неща? – продължи момчето, повишавайки глас. – Знаеш, че можеш да гризеш всичките ми неща, нали? Сега няма да ти дам подарък за Коледа, това беше, ще видиш ти дали ще получиш нещо!

⁷ Тестено изделие с различни пълнежи, характерно за бразилската кухня – Б. пр.

...

Завъртя се на пети, обръщайки гръб на кучето. Мърмореше, докато нареждаше посудата в легена. След това се умълча, като чакаше някаква реакция от кучето. Тъй като реакцията се бавеше, му хвърли скришен поглед. Бирута спеше дълбоко. Тогава Алонсо се усмихна. Бирута беше като дете, защо ли не разбираха това? Не го правеше от лошотия, просто искаше да си играе... Защо донна Зулу му се ядосваше толкова? Той просто искаше да играе, като децата. Защо донна Зулу се ядосваше толкова на децата? Отчаяно изражение изкриви лицето на момчето. „Защо донна Зулу е такава? Господинът е добър, тоест никога не се е интересувал нито от мен, нито от теб сякаш не съществуваме. Ледуина е особена, но вече ме защити два пъти. Само донна Зулу не разбира, че си като детенце. Ах, Бирута, Бирута, пораствай бързо, за бога! Пораствай бързо и стани спокойно куче, с достатъчно козина и с две щръкнали уши! Ще станеш красив, когато пораснеш, Бирута, знам, че ще станеш!“.

– Алонсо! – беше гласът на Ледуина – Спри да си говориш сам и веднага донеси легена. Вече почти се мръкна, момче!

– Стига си спал, безделник такъв! – каза Алонсо, като пръсна вода на муцунката на кучето.

Бирута отвори очи, прозя се със скимтене и стана, изпъвайки предните си лапи в дълго протягане.

Момчето с усилия закрепил легена на главата си. Бирута го последва със скокове, хапеше глезените му и увисваше на ръба на престилката му.

– Възползвай се, разбойниче! – засмя се Алонсо. – Възползвай се, докато ръцете ми са заети!

Щом сложи легена на масата, той се наведе, за да сграбчи кучето. Но Бирута се измъкна с лай. Момчето се преви от смях.

– Ох, Ледуина, Бирута ми се подигра!...

Ледуина бързо започна да прибира посудата. Подаде му тенджерата с картофи:

– Така, това е вечерята ти. Във фурната има ориз и месо.

– Но само аз ли ще вечерям? – изненада се Алонсо, нагласяйки тенджерата в скута си.

– Днес е Коледа, момче. Те ще вечерят навън, аз също ще празнувам, ти ще вечеряш сам.

Алонсо се наведе. И погледна разбиращо под печката. Две очички блестяха в тъмното. Бирута все още беше там и Алонсо въздъхна. Беше толкова хубаво, когато

Бирута решаваше да седне! Още по-добре, когато спеше. Тогава беше сигурен, че нищо не се случва, имаше примирие. Обърна се към Ледуина.

– А синът ти какво ще получи?

– Конче – каза жената. Гласът ѝ омекна – Когато се събуди сутринта, ще намери кончето в обувката си. Постоянно ми мрънкаше, че иска конче, че иска конче...

Алонсо взе един все още топъл варен картоф. Стисна го в зачервените си ръце.

– Там, в сиропиталището, на Коледа идваха момичета с чувалчета с бонбони и дрехи. Имаше едно момиче, което вече ме познаваше, винаги ми даваше две пакетчета вместо едно. Беше кръстницата ми. Един ден ми даде обувки, плетено сако и една риза...

– Защо не те осинови?

– Веднъж ми каза, че ще ме вземе, каза ми. После не знам защо не изчезна, а направо потъна вдън земя...

Пусна изстиналия картоф в тенджерата. И замълча с разтворени ръце около съда. Присви очи. От тях по лицето му се разля сурово изражение. Две поредни години я чака, нали му беше обещала да го вземе? Нали? Дори не знаеше името ѝ, не знаеше нищо за нея, беше просто Кръстницата. Напразно я търсеше сред момичетата, които се появяваха на края на годината с пакети с подаръци. Напразно пееше най-силно от всички на края на празника в параклиса. Ах, само да можеше тя да го чуе!

Щастлива нощ!

Тишина и мир...

Добрият Христос ни носи

Посланието за обич и радост...

– Голяма отговорност е да взимаш деца за оглеждане! – каза Ледуина, като сваляше престилката си. – Тези, които вече имаме, са достатъчни!

Алонсо сведе поглед. И изведнъж лицето му се озари. Подръпна кучето за опашката.

– Ей, Бирута! Гладен ли си, Бирута? Безделник такъв! Знаеш ли, Ледуина, Бирута също ще получи подарък, скрил съм го под възглавницата ми. С онези парички, които ти ми даде, помниш ли? Купих му гумена топчица, красива топка! Сега няма да гризе нещата ти, топчицата е точно за това, вече няма да прави бели, нали така, Ледуина?

– Днес рано той не беше ли в стаята на дона Зулу?

Момчето пребледня.

– Само ако е бил, докато миех автомобила... Защо, Ледуина? Защо? Какво е станало?

Тя се поколеба. И сви рамене,

– Нищо. Попитах просто така.

Вратата се отвори рязко и стопанката влезе. Алонсо се присви леко. Огледа изражението на жената. Но тя беше усмихната.

– Още ли не си отишла на празника си, Ледуина? – попита момичето с любезен тон. Закопчаваше копчетата на роклята си. – Мислех, че вече си тръгнала... – И преди прислужницата да отговори, тя се обърна към Алонсо: – И така? Вечерята си ли приготвяш?

Момчето наведе глава. Когато тя говореше толкова нежно, не знаеше какво да каже.

– Бирута е чист, нали? – продължи жената, като се наведе, за да погали кучето по главата. Ушите на Бирута клюмнаха, той изскимтя жално и се скри под печката.

Алонсо се опита да прикрие измъкването му.

– Бирута, Бирута! Глупаво куче, сега реши да се крие... – Обърна се към стопанката. И се усмихна извинително: – Дори от мен се крие.

Жената сложи ръката си на рамото на момчето.

– Отивам на празненство, където ще има едно момче, голямо е колкото теб и също обожава кучета! И тогава се сетих да взема Бирута назаем само тази вечер. Малкият е болен, ще засияе, горкичкият. Ще ми заемеш ли твоя Бирута само за днес, а? Автомобилът вече е на вратата. Занеси го там, че вече тръгваме.

Лицето на момчето светна. Значи това било?!... Дона Зулу молеше да ѝ заеме Бирута, нуждаеше се от Бирута! Отвори уста да ѝ каже, че да, че Бирута е чистичък и че би се радвал да го заеме на болното момче. Но без да го изчака да отговори, жената излезе бързо от кухнята.

– Видя ли, Бирута? Отиваш на празненство! – възкликна. – На празненство с деца, лакомства, всичко! На празненство, безсрамник такъв! – повтори, като целуна муцунката на кучето. – Но, за бога, бъди разумен, без бели! Ако се държиш добре, утре сутрин ще ти дам нещо, ще те чакам буден, нали? Ще имаш подарък в обувката си... – добави, като прошепна с опряна уста на ухото на кучето. Стисна лапата му.

– Ще те чакам буден, Биру... Но не се бави много!

Стопанинът вече беше тръгнал към колата. Алонсо се приближи.

– Бирута, господине.

Мъжът се извърна леко. Сведе очи.

– Добре, добре. Остави го там, отзад.

Алонсо пак целуна муцунката на кучето. След това го погали за последно, сложи го на седалката на автомобила и се отдалечи на бегом.

– Бирута много ще хареса празненството! – възкликна веднага щом влезе в кухнята. – Там има лакомства, деца, той не иска нищо друго! – направи пауза. Седна. – Днес навсякъде има празненства, нали Ледуина?

Жената вече се приготвяше да тръгне.

– Вероятно.

Алонсо задъвка умислено.

– Днес ли Богородица е избягала на магаренцето?

– Не, момче. Днес се е родил Христос. След това царят е изпратил да заловят тримата.

Алонсо се замисли.

– Знаеш ли, Ледуина, ако някой зъл цар поиска да залови Бирута, ще се скрия с него в гората и ще заживеем там, само ние двамата! – засмя се и лапна картофа. И изведнъж стана сериозен, като чу шума на колата, която вече тръгваше. – Дона Зулу беше красива, нали?

– Беше.

– И толкова добра. Не мислиш ли, че днес беше добра?

– Беше, беше много добра...

– Защо се смееш?

– За нищо – отговори тя и взе чантата. Отправи се към вратата. Но изглежда, че първо искаше да каже нещо неприятно и затова се колебаеше, като присвиваше уста си.

Алонсо я наблюдаваше. И сякаш отгатна какво я тревожеше.

– Знаеш ли, Ледуина, няма нужда да казваш на дона Зулу, че той е нагрисал портмонето ти, вече говорих с него, вече го натупах. Повече няма да прави това, обещавам, че няма!

Жената се обърна към момчето. За пръв път го погледна. Поколеба се още миг. Реши се.

– Виж сега, ако на тях им харесва да мамят хората, на мен не ми харесва, разбра ли? Тя те излъга, Бирута няма да се върне повече.

– Какво няма? – попита Алонсо, като сложи тенджерата на масата. Преглътна трудно парчето картоф, което още беше в устата му. Изправи се. – Какво няма, Ледуина?

– Повече няма да се върне. Днес сутринта той отишъл в стаята ѝ и разпрал един чорап, който бил на пода. Тя стана една такава. Но не каза нищо и чак следобед, докато ти миеше посудата, чух разговора ѝ с господина, че не искала повече този помияр, че трябвало още днес да се махне, и това, и онова... господинът я помоли да изчака до утре, че ти ще се натъжиш много, че днес е Коледа... Не продължи. Ще пуснат кучето далеч от тук и след това отиват на празненството. Утре тя ще дойде и ще каже, че кучето е избягало от къщата на момчето. Но на мен тази история не ми харесва, да мамя другите, не ми харесва, по-добре да знаеш отсега, Бирута повече няма да се върне.

Алонсо погледна с безизразен поглед жената. Отвори уста. Гласът му излезе на един дъх:

– Няма?

Тя се смути.

– Какви хора! – избухна. Потупа неумело момчето по рамото. – Не се притеснявай, момче. Хайде, вечеряй.

Ръцете увиснаха до тялото му. И влачейки крака, със старческа походка, излезе на двора. Насочи се към гаража. Металната врата беше вдигната. Лунната светлина стигаше до ръба на непокрития дюшек. Алонсо впи блестящите си очи в парче нагризан кокал, подаващ се под една дупка на чаршафа. Коленичи. Протегна търсещата си ръка. Измъкна изпод възглавницата гумена топка.

– Бирута – повика тихичко. – Бирута... – И този път само устните му се помръднаха, не издаде нито звук.

Дълго време остана така, коленичил, като държеше топката. След това я притисна силно към сърцето си.

Емануел

– Емануел – отговарям аз. И не казвам нищо повече, защото усещам, че никой не ми вярва, никой не вярва, че моят любовник със зелени очи има бял мерцедес и се казва Емануел.

– Емануел – повтаря Афонсо. – Имах колега, който се казваше така, но умря. Ти каза, че той ще дойде да те вземе?

Лорис се опитва да налее уиски, но питието не излиза от бутилката, която тя разтърсва със сила. Самата тя се разтърси от смях.

– Има бял мерцедес, изискан е нали? Разкажи ни още, Алис, всички искаме да научим подробностите!

Искам да достигна пепелника по средата на килима, твърде далеч е, трябва да се протегна през голямата възглавница с движение, което би могло да бъде грациозно, но жестовете ми са сковани, а гласът ми е престорен. Всички на пода се чувстват добре, само аз съм напрегната като факир на легло със змии, плъзгащи се около него.

– Веднъж хванах змийче, не беше лепкаво, а просто студено – казвам, но никой не се интересува какво почувствах като хванах змията. – Сега искам коняк – моля аз и Афонсо придърпва по-близо количката с питиета. „Сещам се за една шегга“, казва той, усмихвайки се, но знам, че шегата съм аз. Подава ми чашата с поклон.

– Готово, момиче!

Циничен. Забавлява се, нито той, нито Лорис, нито Соланже, никой не повярва на историята с любовника. Но защо не вярвате, че имам любовник? Толкова ли съм ужасна, отговорете ми, защо не ми вярвате? „Той е мъж със зелени очи, който ме взима с колата си“, казвам и Лорис едва не се задави с уискито, а Афонсо, циникът... Дори човечето с карамфил на гърдите си прави едни такива физиономии, едва се запознахме, а вече се е вписал в групата: „Ох! Боже!“ . Отпивам и въздъхвам, трябва да се успокоя, не, не е така, истерична съм, човечето дори не ме е забелязало, а аз с моята мания за преследване! Вината е моя, вината е моя, защо ми беше да прекалявам? Не беше нужно да прекалявам, можех да кажа, че имам любовник и това е, обикновен тип, нищо специално. Но започнах с моите бленувания, такова желание за красота, такова желание за сила. Старо желание да привлече внимание, примесено с острия копнеж за отмъщение. Лорис ме гледа с голямо изумление, а аз съм в пристъп на умствено възвеличаване, ярост от звуци като развълнуван оркестър, който свири Вагнер, още, още! Посмешнице, аз съм посмешнице.

Никога не съм разбирала напълно какво означава посмешище, но е нещо като изстискан плод, от който хората се възползват, но кой се е възползвал от мен? Дори и това не е. Въпросът е там, че никога не съм имала нищо, нито значимо семейство, нито работа, нито радостта от излишъка, който парите дават, но какви пари?! Не съм имала дори някоя котка, която да дърпам за опашката! Но чакай, имам такава котка! Отпивам още една глътка, разчувствана, улична котка, но все пак котка, Емануел. Името, което дадох на този любовник и което излезе толкова непринудено от устата ми, любимият ми се казва Емануел!

– Това е добре, мила, беше крайно време да имаш връзка, вече се притеснявахме с тази девственост, какъв ужас! И на всичкото отгоре е красавец? – каза Соланже, докато поставяше цигарата си в цигарето. Нежната усмивка към Афонсо ли беше насочена, или към Лорис? Докосна очертанията на устата си с върха на цигарето, има хубаво тяло, но устата ѝ е грубовата – не, би трябвало да позеленея от завист, има очарователна уста, де да я имах и аз! Де да я имах и аз.

– Знаеш ли какво означава *Емануел*? Този, който ще дойде – каза Лорис и разбърка ледът в чашата. Изсмука бавно мокрия си пръст. – Емануел е този, който ще дойде!

Свих палеца си в юмрук: сега си спомних съня от снощи, един глас казваше в ухото ми, че желае моята уста, моята уста! Отворих устата си и гласът стана по-потаен, той искаше мълчаливата уста! Пресушавам чашата. През стъклото виждам кафявите очи на Лорис, които ме гледат от разстояние, отдалечава се, когато пие и в същото време се приближава, чува всичко, разбира всичко. Разбра, че съм излъгала безсрамно и стана жестока, тя, която няма нужда да бъде жестока.

– Афонсо, не спираш да се смееш, хайде, разкажи! – моли тя.

Знае, че той се смее на тази обикновена жена около четирийсетте, все още с такива бленувания, сънувам мъже, които желаят устата ми, но не тази, а другата... Какъв сън, какъв живот! Сега ми остава само да повтарям, че той ще дойде да ме вземе, този Емануел със зелените очи и бялата кола. „Изискан!“, каза Лорис. Сега трябва да поддържам лъжата, докато лицето ми се издължава като в историята за дървената кукла, Пинокио, но при него расте носът, когато лъже – О! Господи! – толкова ми се иска да повърна това монашеско лице без призвание. Твърде късно е да започна връзка, а и с кого да започна? Толкова жени и мъже се предлагат, момичета на дванайсет години и вече похабени мъже, подути. Лорис знае всичко, тя си е лягала с всички полове по света, а аз дори не съм излизала от квартала си. Двама или трима партньори без никаква привързаност, мързел към задълбочаване, но в кои ли времена девствеността е била ценена? Вялото желание,

мързелът, значи ли, че моята Алисиня? Когато ме наричат Алисиня, вече знам, че нищо няма да се случи, ставам довереницата, сестрата. Ако поне девствеността беше улеснена, ако актът не предполагаше труд... Страхът, който изпитват към обвързването, страх от деца... А аз излъчвам спокойствие, когато ми се иска да крещя, да скубя косата си, изпитвам омраза към себе си, глупачка! По-лошо от това да си грозна е да си неразбираема. Парите са решението, ах, с пари можех да създам ексцентричката, която плаща за кръг от ласкатели и този Емануел, защо не? Можех да му дам колата, самолета, кораба и повече бих дала... Бляскав мъж, покрит със златен прах и аз да казвам: „На вашите заповеди, искате ли да ви приготвя храна, да почистя обувките ви?“. Бих почистила всичко, аз съм зависимо създание, крехко, нека дойдат феминистките и да плюят върху мен, нека, да плюят на воля! Идиотките се правят на силни, навиват ръкавите си с такава арогантност! Ами тази женска революция...

– Имах и онази картина – продължи Соланже, но не разбрах каква картина. Гледам златната верижка, закачена на глезена ѝ, има красиви крака.

Свивам моите. Все пак ставам и мия зъбите си с усърдие, тези крехки зъби, но надеждата, че един ден... Надежда в крема против лунички, в маската за коса, толкова витамини... Това желание за борба. „Надеждата е извита като крило“, казваше някой. По-добре ще е да легна в равнината, но когато се осъзнава вече изкачвам планината, запъхтявам се и се катеря. Гордост? Дали надеждата не е просто гордост?

– С какво се занимава твоя любим? – пита Лорис докато яде сандвича си.

– Лекар е.

Гинеколог, иска ми се да кажа. Това е, което винаги съм искала, любовник лекар, който да ме вземе в опитните си ръце и чрез тях да опозная себе си, като се започне от тялото, което ми се изплъзва като враг. Така ще опозная тялото си, докато ръцете ме докосват, аромата, вкусът... Той вече е опознал толкова тела във и извън професията си, ах! вземи ме бързо, времето е за любов! С хиляди извинения към девствеността, но не е от добродетелност, а от блокиране, зная! Можех да имам връзка с млекаря, но от години вече го няма нито млекаря, нито хлебаря, мама отваряше вратата и ароматът на кошницата със златист хляб: „Ела, дъще, избери си“. Ах, ако тази работа с девствеността беше разчувствала поне първия ми любим. Щях да кажа, че съм се пазила до днес и той леко изплашен: „Просто е, скъпа, просто като да изпиеш чаша вода! Не се напрягай, хайде, отпусни се...“. Сега баща ми ме води за ръка при зъболекаря: „Не стискай устата си, отпусни се, защото иначе лекаря няма да може да извади зъбчето ти! Обещавам, че няма да боли!“. Избърсвам очите си в салфетката до мен.

– Толкова съм любопитна, кога ще дойде? – пита Лорис. – Твоят любим Емануел.

Мачкам салфетката в ръката си и дъвча горещ крокет. Вдишвам парата, ах! иска ми се да се превърна в мравка и да вляза в този вулкан. Лорис знае, че лъжа, другите се съмняват, но другите са разсеяни, а тя не е. Свивам краката си, но ми се иска да свия огромните си ходила. Лорис сега ме пита дали ще продължа да живея в същата къщата. Отговарям, че да.

– Сама ли, скъпа?

– С котката ми.

– Но той не е ли свободен? Любимият ти...

– Горедолу.

– Горедолу ли?

Смея се и е толкова хубаво да се смея, Емануел е котката ми, която се опита да избяга докато не издигнах стена и сега той ляга като сфинкс в градинката, гледа към вратата и мяука.

– Има си съпруга, разбира се! Но винаги успява да се измъкне – казвам. За първи път се чувствам добре на празненството, обичам неяснотите, тази игра, колко е трудно да съм аз самата! И колко лесно.

– Ах, но той значи е женен?

Афонсо избира друга плоча, признава, че предпочита джаз. Соланже предупреждава, че ще пишка, а човечето с карамфил на гърдите записва телефона на младия художник, който дойде със Соланже, тя не е хубава, но знае как да пленява с такова въображение, че би победила дори Венера с мидата, ако тази Венера се озове на плажа. Прави каквото аз трябваше да направя: възползвала се е от грозотата и я е превърнала в дързост, почти в нападателност. Можех да се облека и като египтянка, нали? Дали ще забравят лицето ми, тялото ми, не е ли това, което искам? Да говорят за мен, да ме обсъждат. Обръщам се към Лорис, която е пияна, но сияе, лошата страна все още ме предизвиква: „Разкажи още, и Емануел?“... Започнах и сега не мога да спра, никой не вярва, но Лорис ме улови и ме дърпа като стария рибар, който дърпа рибата, опитваща се да избяга в морето, толкова се потиснах от тази част на филма, съвсем опънатата корда и уловената риба... Оставям се да ме отнесе без съпротива, но все пак тя продължава да иска, но какво ли иска сега?

– Няма какво толкова да разкажа, Лорис. Срегнах го на улицата.

– На улицата ли?

– Изглеждаше самотен, някак нещастен.

По-точно на един ъгъл. Споменът ме разчувства твърде много, сигурно е от коняка, ах! ако мине подносът със сладкиши, ще изям целия поднос, такъв глад за захар. Някой съобразителен наблюдател би казал: „Липса на обич!“. Скъпият ми баща всяка вечер ми носеше чаша топъл шоколад и чакаше да изпия чашата до дъно. Той можеше да живее още, а се случи онова, ах, тате! Не, не искам да си спомням, по-добре да мисля за наблюдателя, който говори за липсата. Осемгодишното ми братче преследваше котките и в двора на къщата ги окачаше на простора за опашките, котките се извиваха и ревяха, това също ли беше липса? Онази вечер беше студена, а той мяукаше и така трепереше! Прибрах го в джоба на палтото си, напикано коте, грозно, главата му се поклащаше и беше твърде тежка за шията. „Емануел“, казах аз. Той измяука и скри муцунката си в ръката ми. „Имам котарак!“, помислих си. Ами ако облека гръцка туника? Туниката може да е решение, сандали със златисти връзки, които се изкачват по краката: „Алис си фантазира, че е гъркиня, мисля, че полудя!“ . Така е, полудях, лудостта е добър изход, но тази трябваше да е изтънчена, със светкавици, осветявания... А аз дали щях да съм способна на тези осветявания?

Соланже вдига крака си, той се открива, докато мъжът с карамфил на гърдите се опитва да разкопчае гривната на глезена ѝ. А как ли щяха да стоят тези златисти връзки на моите крака, тънки като спагети? Лорис минава на колене под крака на Соланже, ще вземе подноса с крокети. Връща се и ме поглежда с присвити очи. Отново започнахме да ядем настървено. Трябва да говоря.

– Той много обича музиката, успокоява се, когато слуша Моцарт.

– Изискан е, скъпа. Разкажи ни още!

– Понякога ляга на възглавницата на пода и с часове остава неподвижен, слуша, зелените му очи така блестят, както блестят очите му, когато загасям светлината и лягам до него.

– На пода ли предпочитате да правите любов?

– Или на леглото, делим една възглавница. Когато се събуждам късно през нощта, той вече си е тръгнал. Но какъв е този шум, вали ли?

– Има буря!

– Трябва да тръгвам, Лорис, трябва да тръгвам – казвам аз.

– Как така да тръгваш? Представи си... – започна, но замълча. Звънецът? Не позвъниха ли на звънеца? – Но щом не чакам никой друг! Значи е той, може да е само той, твоят лекар! Той дойде!

Отдръпвам се в сянката, все още на колене, искам да скрия това лице, не, Лорис, не може да бъде, днес той е дежурен в болницата, трудно е да се измъкне от дежурство! Тя бързо подрязва кордата и ме дърпа за кукичката, но как?! „Любимият на Алис дойде, а всички са така незаинтересовани! Нали дойде той? Няма кой друг да е, хора, чуйте звънеца, кой друг да е?“...

Звънецът звъни още веднъж, по-силно. Потръпвам, острият звук напомня звука на щурца, който ме прорязва наполовина, ох, боже! Гръмотевиците, мълниите. А Лорис се е изправила, поклаща се победоносно сякаш е на носа на кораб. Преглъщам мъчително слюнката си, слюнча се без да спра, защото от страх слюнката се увеличава, бълбукаща, иска ми се да повторя, че не може да е той, но кукичката ме дърпа още повече... Чувам гласа си на един дъх: „Има дежурство в болницата, Лорис, трудно е да излезе... Не може да е той!“.

– Афонсо, скъпи, отиди да отвориш вратата! – нарежда тя.

Наведох глава. Вече се бях предала, без никаква съпротива, още малко и щях да призная, че всичко е лъжа, нямам никакъв мъж, имам котарак, който намерих на улицата, Емануел е котарак! Притискам към устата си празната чаша, аз съм празна. И всички говорят едновременно. Прозорецът се разтвори от силния вятър, завесата се надигна и събори бутилки, чаши, разтури стаята, която се завъртя от вятъра. А гласът на Афонсо се носеше над пороя, върна се задъхан, защото изкачи стълбите на бегом.

– Емануел е, скъпа, Емануел е!

Писмата

Пакетът беше вързан с тясна червена панделка. Развързах панделката и освободените писма сякаш сега си поемаха въздух като живи създания. Отгоре – синкавите пликосе с неспокойни букви, които са накарали перото да раздере хартията. Отдолу, в пакета, имаше бели пликосе, също с прибързан почерк: ето двама развълнувани писари, би казал някой наблюдател и аз бих се съгласила, много развълнувани.

Оставих купчината писма на пода, за да не се разпадне, но истината е, че не исках да се ровя в писмата, завързани с панделката, която сякаш заглушаваше пазената тайна, но като се замисля сега се питам: „Все още ли е тайна?“.

Запалих клечката кибрит и доближих пламъка до първия плик. Почерка на Луиза беше наклонен надясно по същия безпомощен начин, с който навеждаше глава към рамото си, докато погледът ѝ се носеше тревожно: „Вече дори не знам дали е любов, разбираш ли?“...

В девството си бяхме приятелки. Заедно изкачвахме улицата в градчето ни, за да присъстваме на уроците по катехизис в къщата на отец Пиньо, и заедно участвахме в постановките в училищния театър. В неделя следобед се разхождахме край сцената в градината, докато групата свиреше „Сърцето на Лили“. Когато със семейството ми се преместихме в друг град, Луиза изчезна от моя живот. А сега, след повече от двайсет години, я срещнах отново, за да я изгубя веднага след това. И този път завинаги.

Бях на гарата и молих касиера да провери дали няма свободно легло в следващия нощен влак, когато русо момиче ме докосна по рамото. Обърнах се и загледах момичето въпросително, но тези зелени кривогледи очи и това много бяло лице, светлата коса... Вторачих се в очите, не беше ли Луиза? Ах, Луиза! Прегърнах я, но въодушевлението ми изстина, когато усетих известна безчувственост в нея, не знаех дали е от равнодушие или от умора. „Умора“, помислих си, докато я преценявах, а тя ми казваше с леко пресипнал глас, че отива при баба си в имението.

– Ще слеза на гара... – започна да казва и устните ѝ се разтеглиха в усмивка. – Ах! представи си, забравих името на гарата, но няма значение, искам да кажа, че можеш да останеш в моето купе, за късмет горното легло е свободно.

„Луиза!“, повтарях мълчаливо. Нито висока, нито ниска, нито хубава, нито грозна, а странна, определено, странна с погледа, който не се съсредоточаваше в нищо, и

смътната усмивка на студените ѝ устни. Два пъти я хванах за ръката, за да я отдръпна от количките с багаж, които кръстосваха гарата.

Влязохме в купето. „Ненавиждам влаковете“, каза, докато слагахме чантите си на закачалката. Влезе в тоалетната, а аз седнах на масичката до прозореца. Когато се върна, седна на другия стол и във вече движещия се влак виждах профила ѝ в стъклото: „Виж, това е Луиза“. Присъствието ѝ имаше силата да събуди в мен толкова спомени, които виждах да текат като дълбока река, носейки на повърхността стари лица, картини, гласове... Задах ѝ въпроси и припомних случки, като се опитвах да завъртя разговора около момичешките ни години, но Луиза показва такова безразличие към миналото, че реших да замълча, тя беше изгубила детството и сега блуждаеше в тъмнина, подобна на нощта навън.

Запали цигара, погледна ме и изведнъж зададе въпроса.

– Виждала ли си Франсиско?

Забавих се с отговора.

– Франсиско, синът на съдията, този ли? Често виждам името му в политическите новини, мисля, че се кандидатира...

– Любовник ми е.

Мълчах и чаках. Сега знаех, че откакто се срещнахме иска да говори за това. Запали друга цигара и започна с това, че още като момиче, в последната година от основното си образование, случайно го срещнала на някакво празненство, Франсиско вече бил лекар.

– Всеки следобед ме чакаше на входа на училището и ми носеше бонбони, напъпила роза...Ах, да, всичко толкова романтично – добави и се усмихна. – Тогавя оставих баба ми, брат ми Мишел, оставих училището и заживях в апартамент близо до кабинета му, дори вчера бяхме заедно, замени розите с мостри на приспивателни, страдам от безсъние, разбираш ли?

– Но, Луиза, защо не се ожените?

Тя втренчи в мен кривогледите си очи.

– Той е женен, скъпа. Когато се срещнахме, не ми каза, че е женен и че вече има дете. Сега има три деца, семейството се увеличава, естествено... Не, не се спогажда с жена си, старата история, там в леглото, разбираш ли? В началото баба ми се отчая, не искаше да ме вижда, тя и брат ми Мишел имаха такова доверие и надежда в мен... А сега само ме гледат, гледат и не казват нищо.

– Но, Луиза, когато си разбрала...

– Вече беше късно. И дори и да ми беше казал, дори и да ми беше казал...

Извади още една цигара от пакета, но не я запали, движенията ѝ не се допълваха, точно като говора ѝ с прекъсвания и многоточия.

– Не си ли се опитвала да го напуснеш?

Тя пхна ръка в джоба на палтото си. Помислих, че търси запалка, тъй като кутията кибрит беше празна, но вместо запалка или кърпичка да избърше очите си, се показва шишенце с бели таблетки. Взе две таблетки и ги преглътна с усилие, понечих да ѝ донеса чаша вода, но тя ме спря. „Всичко е наред“, каза тихо. За да продължи с по-спокоен глас:

– Дали съм се опитвала да го напусна? И ме питаш дали съм се опитвала... Животът ни е ад, казвали сме си най-лошите неща, от онези, които... Удряли сме се десетки пъти, вече дори не знам дали е любов, разбираш ли? И продължаваме да сме заедно, година след година, заедно...

Извади кърпичка от джоба си, избърса сълзите си и тогава забелязах, че погледът ѝ се отдалечава.

– И така, отивам да посетя баба си, но не искам да се бавя, пристигам и вече се връщам, за да го забравя ще трябва да пътувам по-далеч, разбираш ли? Далеч, по-далеч...

Хванах ледените ѝ ръце и се опитах да я убедя, че всичко това е лудост: „Болна си, Луиза, болна си и трябва да се лекуваш, болна си!“ Тя притвори очи и те ми се видяха още по-криви, там в дъното, където се скриха. Кръстоса ръце на масата, подпря главата си на тях и веднага се унесе в дълбок сън.

– Луиза, ела да си легнеш! – казах аз, като стисках ръката ѝ.

Не се събуди и си спомних за таблетките. Оставих я. От леглото ми горе видях за последно русолявата ѝ глава, която се отразяваше в стъклото на прозореца и се поклащаше с умерения ритъм на влака. Когато се събудих рано сутринта, тя вече беше слязла.

Ах, живот, живот... Толкова пъти мислих да я потърся, но отлагах, винаги в чакане на по-подходящ, по-удачен ден... Два месеца по-късно, когато вече дори не мислих за нея, брат ѝ Мишел ми се обади и дори преди да заговори, вече предусещах какво ще чуя.

– Прислужницата я намерила едва на сутринта, паднала по очи, все още държала празното шишенце. Беше прирастена, ти знаеше ли?

Знаех и като знаех толкова добре всичко, не направих нищо! „Но имаше ли какво да се направи?“, запитах се, докато си спомнях онзи блуждаещ поглед, който тя не успяваше да усмири.

В бележката, която оставила на брат си, помолила той да ме уведоми. Защо се е сетила за мен, никога не успях да проумея.

Отидох да я видя, или по-точно направих всичко възможно да не я видя, въпреки че малката стая ме тласкаше към нея. Предпочетох да си я представям със стария ѝ вид на момиче, онова момиченце със сплетена на плитка коса и спокоен поглед. Сега и завинаги спокоен.

Една старица – дали не беше Бабата? – поставяше последните рози на ковчега и от време на време се отдалечаваше, за да се възхити на работата си по мрачната градинка. Мишел седна до мен, беше много блед, но очите му бяха сухи. В ръцете си държеше пакета писма, привързан с червена панделка.

– В бележката, която ми остави, ме моли да напълня възглавницата на ковчега ѝ с тези писма, но аз ще им намеря друго предназначение! Зная за един вестник, който ще иска да публикува нещо за живота на този господин, представящ се в кампаниите си като съпруг и баща за пример, ах! случаят не можеше да е по-подходящ, безплатна реклама за него, какво мислиш?...

Погледнах го объркана.

– Мишел, мисля, че не разбирам...

– Обяснявам ти, Франсиско сигурно е казал много интересни неща в тези писма, интимности, ах! избирателите му трябва да опознаят човека зад маската...

– Ще стане скандал!

– Това и очаквам, скандал.

– Но, Мишел, сестра ти го обичаше, никога не би и помислила да го злепостави, обичаше го!

Мишел стана и погледна ковчега.

– Нейното име вече е опетнено, сега е негов ред! – каза и стисна в ръцете си пакета с писма. – Нека се погрижим за живите. Утре заминавам за имението, баба ми още нищо не знае, искам... На връщане, вестникът.

Станах, придърпах го до прозореца и заговорих без да спра, като се опитвах да попреча на Мишел да направи скандал, дори му напомних, че мъртвата няма да намери покой, щом види последната си воля нарушена. „Тя нямаше да иска това, Мишел, нямаше да го иска!“.

– Но аз го искам! – каза той със същото необуздано изражение като на Луиза.

Ах, тези брат и сестра, мислих си, докато се прибирах. Реших да се обадя на Франсиско, който все още не знаеше нищо. Отговори ми с глас на отзивчив политик и вече говореше за превъзходната си програма, когато го прекъснах.

– Връщам се от погребението на Луиза, взела е хапчета, самоубила се е...

Тишина. Когато заговори отново, ми се стори разстроен: професионалистът беше изчезнал и остана любовникът, но любовник, който съжаляваше самия себе си: „Всичко беше толкова съкрушително за мен, разбираш ли?“. И вече се представяше като жертва, когато изгубих търпение, жертва?!...

– Но умрялата е тя – напомних и минах директно на темата, писмата му.

Със същата бързина, с която политикът се превърна във влюбен, влюбеният отстъпи място на мъж, обзет от ужас.

– Но тя каза, че е изгорила писмата ми!

– Не ги е изгорила. И вбесеният Мишел иска да занесе пакета във вестника.

Франсиско онемя.

– Не е възможно, не е възможно! – повтаряше. И изведнъж се развика. – Жена ми не знае нищо, много сме щастливи с децата, разбираш ли?

Това *разбираш ли* от Луиза ли го беше прехванал, или тя от него? Успокоих го, все пак Мишел беше заминал за вътрешността на страната, опасността не беше непосредствена. Но обзет от страх, той не ме слушаше.

– Това момче е лудо, лудо! Ще видиш, че вече е оставил всичко на противниците ми, боже мой, писмата ми!

Трудно е да опиша какви бяха дните след смъртта на Луиза. Измъчван, Франсиско започна да измъчва мен с обаждания, бележки и тревога, която вместо да стихва, се увеличаваше. Говореше, че иска да убие Мишел, да отиде в полицията и във вестниците, да отпътува със семейството си... „Все още нищо?!...“, питаше щом вдигнеш телефона. По това време вече беше разказал на близките си приятели, които започнаха да се замесват, и дори самата аз вече се въвличах, когато сутринта на седмия ден Мишел ме потърси. Дошъл от имението на баба си, отишъл направо на служба и сега стоеше пред мен с куфарче и пораснала брада. Отвори куфарчето и извади пакета с писмата, вързани с червената панделка.

– Имаш право – заговори с тих глас. – Не ме интересува нищо повече, ще стане скандал, а горката Луиза не искаше това, не искаше това! Върни му всичко или го изгори...

С олекнало сърце позвъних на Франсиско и му казах, че писмата са при мен. Опасността беше отминала, можеше да изпрати някого да ги вземе. Той благодари, но с тон на зает човек, имал интервюта, срещи, щял да хваща полет. Ах, тази кампания, нямало как и да си представя предстоящата работа!... Разбира се, веднага щял да изпрати някого да вземе пакета, бил много благодарен, ах! толкова благодарен!

След една седмица се обадих отново: „А писмата?“... Гласът, който ми отговори, ми съобщи, че след чудесната победа на изборите Франсиско отпътувал със семейството, си още на другия ден, заслужена почивка извън страната, нали?!...

Почти година по-късно, докато подреждах едно чекмедже, открих пакета писма с панделката. Говорих със секретаря на Франсиско, който ми предаде заръката да сложа край на всичко, решението било мое! Пожела ми щастие и прекрасна Коледа.

Този път не разбирах. Толкова се борих, за да взема писмата, и щом успех да му ги предоставя... „Изгори ги, разбираш ли?“

Запалих клечка кибрит. Пламъците вече бяха погълнали синкавите писма на Луиза, но пред белите пликове огънят се отдръпна смутен, писмата му се съпротивляваха. Взех един от пликовете. Миришеше на мухъл. Извадих листовете, като ги разтворих върху купчината. Вече палих друга клечка, когато погледът ми се насочи към подписа в края на страницата – Ренато. Треперещото *P* беше направило петънце, Ренато.

„Това ли беше псевдонимът, който е използвал?“, помислих си без изненада. Клечката беше угаснала и аз още се колебаех, съсредоточена върху листа, имаше нещо сбъркано: „Какво ли, боже мой, какво ли?!“... И изведнъж разбрах, почеркът! Дотичах до шкафа, където бях прибрала две или три бележки от Франсиско, и дори не беше нужно да сравнявам почерка на бележките с този на писмата, бяха съвсем различни почерци, тези писма не бяха от Франсиско! Но значи...

Не зная колко време останах там с поглед, втренчен в кореспонденцията, която упорито бягаше от съдбата си: не беше погребана с мъртвата, не беше публикувана във вестника, не остана при Франсиско и не изгоря. Не изгоря, за да ми разкрие съществуването на този неочакван персонаж, кой ли беше този Ренато?! Друг любовник, романтичният спомен за когото тя искаше да отнесе в ковчега?

Спомних си още веднъж кривогледия ѝ поглед, който блуждаеше неспокойно. Избухнах в смях. Запалих друга клечка и почувствах истинско облекчение, когато най-накрая пламъкът напредна и сега сякаш писмата, извиващи се със сух пукот, се смееха.

Младоженецът

Ударите по вратата бяха леки, но настоятелни. Той се събуди и седна на леглото.

– Емилия, ти ли си, Емилия?

Жената се забави с отговора:

– Искях да проверя дали не сте забравили, почти е време...

– Време за какво, Емилия?

– За сватбата!

Сватба. Каква сватба?

– Каква сватба, Емилия?

Тя се засмя.

– Значи наистина сте забравили, мисля, че ще е добре да изпиете едно кафе, ще донеса кафе.

Той се обърна към малкия светещ часовник на нощното шкафче. Осем и половина. Значи тази сватба би трябвало да е към десет, единайсет часа, нали?! Днес е четвъртък, ноември и сутрешна сватба? Що за лудост?! Не зная нищо, Емилия полудяла ли е?

– Емилия, каква е тази история, на кого е сватбата?

Зачака и разтвори ръце в дълго протягане, тя вече не можеше да го чуе, каза му, че ще донесе кафе. Отметна завивките, стана и зарея поглед в сумрачната стая. Спря пред овалното огледало на стената, което сякаш се носеше в сенките като голяма блестяща риба на морското дъно. Точно така, блестяща риба, поетично е, но не съм на потънал кораб, аз съм в стаята ми, а Емилия ме буди за сватбата, но чия сватба?... Горката сигурно бълнува, вече е стара, а старостта е дяволска работа! Как се наричаше онази болест, при която се забравя настоящето? Сигурно преди много време е имало някаква сватба, тя си е спомнила и е дошла да ме повика: „Емилия не е добре, това е, Не е добре!“, повтори на висок глас и потърси пакета цигари върху масата. Усмихна се, като видя пепелника на Нанá от периода с керамиката, ех! Нанá с керамиката, с подаръците, ходеше на онзи курс, два часа в седмицата и след това се появяваше с подарък: „Вчера го направих за теб, не е ли красиво?“, „Много е красиво“, отговарях и тя измисляше друга картина, друг предмет, ех! Нанá с керамиката! Сега се интересувахте от скулптури, беше избрала курс по последна мода, два часа седмично, беше напрегащо, защото внезапно ми подаряваше бюст на Волтер, огромна глава с коса, спускаща се до раменете, и усмивка. Но къде ще сложим това, Емилия? И Емилия от греховете ми, както казваше майка ми... Взе цигара

от пакета до пепелника. „Само една и стига!“, каза силно сякаш лекарят нареждаше: „Никога по време на пости!“. „Имаше зловещ глас, истински тиранин, който забраняваше най-хубавите удоволствия в този толкова кратък живот!“, каза силно и издиша дима към тавана. „Обзалагам се, че денят е прекрасен“, промърмори и отвори прозореца. „Син, син!“, повтори, разтваряйки ръце. И какво слънце! Можеше да отиде да плува в клуба, да обядва с Нанá и после щеше да мине през офиса, четвъртък? Нищо важно днес, две срещи и вечерта щяха да отидат на кино, как беше името на онзи стар филм?

Направи няколко крачки и тогава видя някакъв костюм, сложен на креслото. Приблужи се, но на кого ли бяха тези дрехи? Нов костюм с тъмносиво сако, по-светли панталони, съвършен ръб и дори вратовръзката, ех! тази копринена вратовръзка, която висеше до пода.

Спря и докосна яката на сакото, разбира се, не беше носено, вероятно скоро е излязло от магазина. Това значи, че... Пусна сакото и наведе глава. Бяха дрехите, които трябва да облече, чакаха го, нали?! Значи Емилия беше права, тази сутрин той е на сватба: „Сватбата, забравихте ли?“. Права беше, този, който грешеше беше той, на сватба съм и съм кум, щом ще съм с толкова изискани дрехи, значи съм кум. Но кум на кого? Някой клиент от офиса? Но те бяха по-възрастни, всички вече бяха женени и с любовници, никой не би се оженил за любовница с такава помпозност, нали?!... А аз съм кум... Време е за сватбата! Емилия дойде да ми напомни. Отиде до огледалото и се видя блед като от сън, Емилия имаше право, спешно имаше нужда от кафе, но преди да повика Емилия отиде до креслото и заоглежда дрехите, на сакото не беше ли написано името на шивача? Ах, там беше лъскавият етикет: *Кордис*. Джобовеите бяха празни, разбира се.

„*Кордис*“, прошепна. Никога не беше чувал това име. Заоглежда вратовръзката, изискания етикет *Pure Silk Made in Austria*. Остави вратовръзката и се обърна към вратата.

– Може ли да вляза?

Потръпна. Изтича до масата, запали друга цигара, без да успее да усмири треперещата си ръка.

– Влез, Емилия, влез... А тези дрехи?

Тя се обърна изненадана към креслото.

– Какво им има? Нещо не е наред ли?

– Наред е, но панталонът е леко намачкан...

– Мога да го изгладя, ако искате. Но вече е почти девет часа, сватбата не е ли в десет? Кафето е тук, не искате ли чашка?

– Сега не, по-късно.

„По-късно“, повтори, като сведе поглед към малкия гардероб. Отвори го и пребледня, не, нямаше я малката чанта, която използваше за по-кратки пътувания и с която щеше да отиде на медения месец. Кой беше взел тази чанта и защо?!...

Наведе тялото си назад, все още на колене, седна на петите си, разтвори ръце и се загледа в ноктите си. „Загубил съм паметта си!“. Сви дланите си и заудря пода с юмруци. „Но щом си спомням всичко, как ще съм изгубил паметта си?“

Изправи се със скок и свали горнището на пижамата си. „Каква е тази шега? Чувствам се прекрасно, никога не съм бил толкова добре, името ми е Мигел, адвокат, на четиресет години, работя в Голдшмит и Педро ми е шеф, досадни са, но плащат добре, майка ми умря преди три години, а Нанá е любимата ми, занимаваше се с керамика, сега се занимава със скулптури... В първото чекмедже на шкафа, отдясно, в една кутия е часовникът, който моят баща ми остави, и медальонът с портрета на майка ми, отишла на някакъв карнавал, облечена като испанка. Наричаше ме Мими, спомням си добре детството си, спомням си всичко, всичко! На булевард Паулиста се намираще голямата къща на дядо ми, беше розова къща с жасмини в двора, все още мога да усетя парфюма им...“

Изтича до шкафа, отвори чекмеджето: „Точно както казах...“, притисна медальона между пръстите си и се усмихна благодарен за портрета на майка си, която се усмихваше под дантеления шал. „Така, точно както казах...“ Целуна медальона и доближи до ухото си златния часовник, нави коронката и отново го доближи до ухото си. „Значи?“. Посочи креслото. Спомняше си всичко, освен сватбата, тази част от паметта му беше изтрита, само там мъглата оставаше непрогледна. Като се започне от булката, която се разтваряше в етера, ами тази булка? Нещата се случваха като в приказките, където принцът заповядваше да доведат дамата от далечно кралство без никога да я е виждал, любовта, изградена около кичур коса, около кърпичка, около портрет. „А аз дори и това нямам. Или пък имам?“. Трябваше да има портрет, поне неин портрет! Погледът му се плъзна по стените, по мебелите. Нищо. Преобърна чекмеджетата. Разлисти жадно семейния албум, жълти и мъртви лица, повечето непознати. На последните страници, все още незалепени, някои по-нови портрети: моменти от някой излет, разходка с лодка, празник за завършване... На една моментна снимка, направена до влак, беше Дора. Прокара пръст по слънчевия силует. Кратка любов, която започна в къщата извън града, с нощни срещи в хамбара под черния полет на прилепите. Но Дора вече беше омъжена. А днес аз ще се ожения за някого, когото не познавам.

„Емилия знае, ще я попитам!“, каза. Но как да я попита? „Емилия, как се казва годеницата ми?“. Абсурдно е да попита, защото така ще издаде лудостта си. Поколеба се. Но какво е лудостта, да отречеш действителността или да се договориш с нея?

Отвори албума отново, попадна случайно на някакъв портрет на Нанá. Не, Нанá беше разведена. Сватбата ще е в църква и годеницата е неомъжвана или вдовица. Навярно тя е поискала целия ритуал и не се е отказала от нищо! А аз? Каква е ролята ми във всичко това?! Замисли се за искреното лице на Розана, да, вдовица. Но защо ли Розана? Не, невъзможно, защо трябваше да е тя? Извади някаква картичка от един плик: между две непознати беше Жо, с дългата си и права коса, дълги крака, малко слабички може би. Ами ако е Жо? Връзка, която се проточи четири години. На последната им среща, помнеше я толкова добре, ядоха сандвичи със сирене, пиха червено вино, лежаха един до друг и слушаха Моцарт. „Моцарт е скучен“, каза тя, като стана и спря грамофона. Той се протегна, за да я спре, но си помисли: „За какво?“. Гледаше как се облича, като добре знаеше, че няма да се върне. Остави я да си тръгне. Ами ако се е върнала? Прибра портрета в плика, не, не можеше да е Жо, някой му беше казал преди време, че тя пътува с някакъв нерешителен дипломат. Затвори албума. А Сесилия е омъжена за трети път. А Аманда, нежната Аманда от нощните празненства, се беше отдала на пиенето. Режина вече беше майка на пет деца. Виржиния беше мъртва, заупокойна литургия в църквата Розарио.

– А сега искате ли кафе? – попита Емилия.

Той все подноса. Погледна я. Беше очевидно, че няма да ѝ се хареса да го види да заминава, никоя прислужница не иска изведнъж да се появи нова стопанка. Но освен тази обида, нямаше ли в усмивката ѝ и нещо различно? Изглеждаше до известна степен недружелюбна. Някак засегната. Мрачна.

– Знаеш ли колко е часът, Емилия?

– Десет без двамайт. Закъснявате, а още не сте се облекли.

– Мога да се облека за секунди, знаеш.

– Зная, но днес е различно...

Той се загледа в димящото кафе. Черно, черно. Вдиша аромата му. „Ами ако изхвърля тези дрехи и не се ожена, не си спомням нищо, тази сватба е фарс!“. Можеха да го затворят като луд. „Полудя сутринта преди сватбата“, щеше да пише във вестника. „Въпросът е, че не знам до каква степен съм се обвързал. До каква степен“.

Изпи кафето. Погледна я отново.

– Е, Емилия? Готово ли е всичко?

Тя се усмихна.

– Вие си знаете – каза и пхна ръцете си в джобовете на престилката.

„До каква ли степен съм се обвързал?“, повтори на себе си и разтърси главата си, която вече го болеше. Насочи се към банята. Едва когато поряза брадичката си за втори път забеляза, че се бръсне без да е сапунисал лицето си. Изми порязаното, което кървеше. Ами ако кажа *Не!* Ще бъде лесно: „Стига, не зная нищо“. Но трябва да знам до къде съм стигнал. Трудна игра, без правила и без съотборници. Когато дойде на себе си, вече беше дошло време за церемонията. Решението беше да продължи да играе.

– Мигел!

Беше гласът на Фредерико, който вече беше влязъл. Наведен над струята вода, Мигел намокри още веднъж лицето си, дланите си.

– Но, Мигел...още ли не си готов? Има само десет минути, боже! Как си закъснял така? Бос и по пижама!...

Мигел сведе поглед. Фредерико беше най-близкият му приятел. И все пак беше дошъл да го потърси за *онова*.

– Ще съм готов след секунди, вече се обръснах.

– Ама че бръснене, виж, порязал си се целият. Изкъпа ли се вече?

– Не.

– Още не си?! Боже мили. Добре, да се успокоим, защото вече нямаме време – възкликна Фредерико и го избута в стаята. – Ще отидеш без да си се изкъпал. Необичаен детайл...

– В тази церемония има по-необичайни детайли– прошепна Мигел. И искаше да се засмее, но устните му се сгърчиха.

– Блед си, Мигел, защо си блед? Притеснен ли си?

– Не.

– Мисля, че булката е по-спокойна.

– Носиш ли поканата?

– Каква покана?

– Ами за церемонията.

– Разбира се, че не, защо?

– Искях да видя нещо...

– Какво? Няма нищо за гледане, Мигел, закъсняваме много, аз знам къде е църквата, знам часа, какво още ти трябва? И този отвратителен възел, остави аз да го направя.

Мигел му даде вратовръзката. Помисли си за Вера. Ами ако беше Вера, помалката сестра на Фредерико, най-красивата, най-грациозната. Дали е тя?

Когато мина покрай Емилия, тя бършеше очите си с ръба на престилката, плачеше.

– Няма ли да дойдеш, Емилия?

– Не искам да гледам.

„Нито пък аз“, искаше му се да каже. Когато влезе в колата, се опита да успокои треперенето на мускулите си и потъна във възглавницата. Затвори очи. Сакото беше твърде широко, яката го стягаше, а главата вече съвсем го болеше. Но сега беше необяснимо спокоен. Остави се да го закарат. На къде ли? Няма значение, Фредерико знае.

– Далеч ли е църквата?

– Пред нея сме – каза Фредерико и намали скоростта. – Почисти порязаното, защото кърви, вземи моята кърпичка!

Колко хора, боже мой, колко хора! Затвори прозореца. Искаше му се да бъде онова момченце там, отпред, което продаваше списания, искаше му се да бъде онова черно котенце, което стоеше на последното стъпало на стълбите и ближеше лапичката си с присвити очи заради слънцето. Прибра кърпичката с кървавото петно в джоба си.

С механична походка, Мигел вървеше между гостите. Потта се стичаше по слепоочията му. Усети, че устните му са сухи, устата му е суха. Избърса челото си и усети на ръката си нежния, но енергичен натиск на пръстите на Фредерико, който го буташе напред. Ароматът на цветята беше вял като на бдение. А и това петно на кърпичката. Чувстваше се отпаднал, сякаш всичката му кръв, а не само няколко капки, беше изтекла от порязаното.

– Този мирис, Фредерико. И тези свещи...

– Какъв мирис? Цялата църква... не знаеш ли? Още ли кървиш? Ама че рана, почисти я с кърпичката ми!

Не отговори. Видя леля Соня, цялата в черно, но защо ли беше в черно? Видя близнаците да си шушукат. Видя и – сърцето му натежа – Нанá, видя я набързо, но усети колко тъжна беше. Видя Педро да говори с колеги от офиса. Видя Аманда – пияна ли беше? – поклащаше се. Видя и Вера.

Причерня му, Мигел искаше да се опре на нещо, но нямаше на какво да се опре. Главата му запулсира още по-силно.

– Тя тъкмо пристигна – каза леля Соня, приближавайки се притеснена.

Врата горе се отвори и булката започна да се появява бавно сякаш беше потопена под нивото на червения килим. Сега се показваше на повърхността без да бърза, първо главата, после раменете, ръцете... Лицето ѝ беше покрито с плътен воал, който се носеше от течението на вятъра като спуснато корабно платно. Лаура?

Тя се приближаваше с тежкия ритъм на походката си. Мигел присви късогледите си очи. Колко непрозрачен беше воалът! И коя ли беше зад него, коя? Вятърът вееше и непрогледната мъгла се плъзгаше по килима. Мигел тръгна напред. Подаде ѝ ръка и усети, че тя се усмихва в дълбините на воала. Не беше ли Маргарита?

За момент погледна дланта с ръкавица, която се подпря на ръката му. Беше толкова лека сякаш ръкавицата беше празна, нямаше нищо вътре, никой под воалите, само мъгла, мъгла. Прелъстяването на загадката го обви като заклинание, сега беше твърде развълнуван, за да се откаже. Предаде се. Сега чуваше песничката от детството си, момиче на колене, което криеше лицето си с кърпичка: „Госпожа дон Санша, покрита със злато и сребро...“. Тогава той се приближаваше към кръга от деца, влизаше по средата, където момичето се криеше, и я разкриваше: „Искаме да видим лицето ти!“.

Тишината. Сякаш не чакаше от минути, а от години, цял живот. Когато тя хвана краищата на воала, който се спускаше до раменете ѝ, той почувства, че всичко е към края си. Детската песничка, се върна още по-ясна: „Госпожа дон Санша!...“. Коя, коя? Воалът се изкачваше бавно, напредваше трудно. И толкова лесно. Отметна го с нежно, но решително движение.

Мигел я погледна. „Колко странно. Сетих се за толкова други, а точно за *нея* не помислих“...

Наведе се, за да я целуне.

Бялата звезда

Ах, боже мой, боже мой, как мога да разкажа целия този ужас, щом устата ми е суха сякаш съм глътнал шепа пясък, а ръцете ми са ледени като ръцете на удавник?! Реалност ли е, или кошмар? От кога обикалям така безпътен, като пумпал, с длани затварящи със сила очите ми – чакай, казах *очите ми?*...

Чакай, успокой се, малко спокойствие и ще узнаеш всичко, да започнем от началото, преди два месеца с напипване и с помощта на бастун стигнах до този мост, слепец, но горд слепец, никога не съм искал да имам куче водач, което да върви отпред, мълчаливо и тъжно, ах! толкова искат да се освободят, а освобождаването на водачите и на слепите може да бъде само смъртта. В онзи ден, бях обзет от почти нетърпима радост, успях да стигна до този мост и слушах бурните води на течащата там долу река, които ме викаха: „Ела!“.. За да не пробудя вниманието на минувачите, оставих бастуна на земята, хванах се за металните решетки и се усмигнах толкова щастливо като през последната нощ, когато видях за последно моята бяла звезда, пулсираща в небето, беше толкова близо, че ако протегнех ръка, можех да я хвана, ах! тази последна гледка, преди да потъна в мрак, беше красива. Спах щастлив, а когато се събудих, не виждах нищо и тогава завиках: “Сляп съм, сляп съм!“.. А хората наоколо мислеха, че съм полудял, де да беше лудост, но наистина беше слепота. Откараха ме в болница и цяла година, лекарите стъписани, колкото мен, лекуваха неразрешимата и необяснима слепота, дните, месеците отминаваха, а онзи ужас, онази обърканост... Тогава си помислих: „Не искам това, не го искам!“, и изведнъж реших да избягам. Спомних си за бурната течащата река, която щеше да бъде освобождаването ми. Избягах от болницата, питах и напипвах по улиците, едва не завиках от радост, когато гласът на реката започна да се приближава, приближава и да ме вика: „Ела!“.

На моста имаше малко минувачи и аз се опитах да изглеждам спокоен, когато сложих бастуна на земята и сграбчих металния парапет: „Сега, хайде!“, прошепнах, напрегнат като котка, която се приготвя да скочи. Точно тогава някой ме сграбчи за ръката. Обърнах се побеснял, какво?!...Кой се намесваше, кой?!... Непознатият – беше мъж – взе бастуна от земята и каза със спокоен глас: „Добър ден!“.. Присвих уста, наведох глава. Не отговорих, а той все още ме държеше, ах! но какво значеше това? Вдишах с отворена уста: „Спокойно!“, повтарях сам на себе си. Ами ако той реши да повика полицията? Навярно самоубийството е забранено, нали?! Ръката, която ме държеше беше

силна, здрава. Вдигнах глава и се опитах да се усмихна: „Бихте ли били така добър да ме пуснете?“, помолих. Той отпусна ръката си и с тих глас, за да не привлече вниманието на минувачите, ми каза да отложи самоубийството, дали е възможно да отложи самоубийството? Разширих ноздрите си и си помислих, че сигурно е лекар, миришеше на болница.

– Лекар?

– Доктор Ормуцио – отговори той и снижи глас. – От колко време сте сляп?

Ах! боже мой, боже мой, значи всичко започваше отначало?! Имаше настойчивия тон на лекарите от болницата, ах, да, добре познавах техния вид, реших, че е по-добре да се отнасям със спокойствие и навярно съм се усмихнал, защото усетих, че той също се усмихва.

– От една година, докторе. За последен път видях една звезда в небето, заспах и когато се събудих не виждах нищо. Откараха ме в болницата и останах там, специалисти се грижеха за мен, изследваха ме от глава до пети и нищо, нищо, продължавам да съм сляп. Сега ви моля да продължите по пътя си и да ме оставите на мира, благодарен съм за намесата ви, но пуснете ръката ми, моля, и ме оставете. Толкова много ли искам?

– Но от колко време?

– Съм сляп ли? От горе-долу година, доволен ли сте? Сега сбогом, докторе. Продължете по пътя си, а аз ще продължа по моя, благодарности и сбогом!

Той се приближи още. Говореше с уста, почти прилепена до ухото ми:

– Вижте, направих важни открития, чувате ли ме? Нямаме нищо за губене, още сте млад, на колко години?

– Трийсет и две.

– Чудесно! Ако лечението ми се провали, ще се върнете тук, водата чака, реката няма да изчезне... Лечението няма да е болезнено, обещавам ви. И няма нужда да ми плащате, ще бъда възнаграден с успеха на операцията... Разбирате ли?

– Разбирам – прошепнах.

Той замълча. Усетих бдящия му поглед. Опитах да се отпусна: „Спокойно!“, помолих самия себе си. Натрапникът сякаш имаше добри намерения, беше по-добре да се отпусна, и кой знае, така можеше да ме остави на мира.

– Имате ли семейство? – попита.

– Не. Сам съм, нямам нищо освен самотата и този мрак. Благодаря ви от сърце за предложението, ще помисля над него, а сега, ако ми позволите, се сбогувам с голяма благодарност към вашия интерес, доктор...

– Доктор Орму시오. Живея сам с прислужника ми. Елате с мен и ще поговорим по-добре, няма да съжالياвате, смъртта може да почака, съгласен ли сте?

Оставих се да ме отведе като дете. „Това е къщата ми, това е прислужникът ми“, каза той, когато пристигнахме. Прислужникът беше млад мъж с кротък глас. Изглеждаше привикнал към особеностите на стопанина, тъй като не показва никаква изненада, когато Орму시오 го помоли да приготви стаята за гостенина.

Бяха спокойни дни, аз бях безразличен, апатичен и не показвах никаква емоция, когато след продължителен преглед Орму시오 ми каза, че съм в състояние да бъда опериран. „Ах, операция ли?“, казах аз. Орму시오 потвърди и оттогава вече не бяхме заедно, той прекарваше цялото си време в кабинета или в болницата, а аз вече мислех да избягам, когато една сутрин той влезе в стаята ми.

– Днес отиваме в болницата.

В този момент възможността да виждам отново ме разтърси яростно. Мога ли да опиша времето, което предхождаше операцията? Не ми задаваше въпроси, Орму시오 нареждаше. А аз се подчинявах, същинска машина в ръцете на този мъж, който или ми приличаше на бог, или на демон, непроницаем като самата тъмнина. Бях като пружинена кукла, забравена в някой ъгъл, която изведнъж някой се е сетил да навие, навиването беше прекомерно, всичко се обърка и се изгубих в жаждата за движение, която беше като халюцинация. В задъханата ми гръд отчаянието и надеждата в лудо завъртане, понякога чувствах, че се въртя в пространството без посока и без подкрепа. Но изведнъж струя светлина ме заливаше и аз се приготвих за „онова“ с въодушевлението на момче, което се приготвя за празненство. Вече нямах представа от колко време съм там, когато изведнъж, една сутрин – трябва да е било сутрин – Орму시오 дойде.

– Ела с мен.

Подчиних се мълчаливо, свикнал да правя каквото ми наредят без да питам „защо“. Поведе ме по дълъг коридор, който ми се стори студен, и се спря пред някаква врата. Докосна ръката ми.

– Той знае, че скоро ще умре, множествена органна недостатъчност– прошепна ми и за първи път усетих леко треперене в гласа му. – Смятам, че няма да изкара до сутринта... Помоли ме да говори с теб, по-скоро той иска да говори с теб.

– Кой е той?

Тишина. Затреперих, защото изведнъж усетих, че нещо ужасяващо ще бъде разкрито и така цялото ми същество се сковаваше в очакване на „онова“, което сетивата ми предусещаха. Вцепених се задъхан като на ръба на пропаст.

– Кой е той? – повторих на един дъх. – Кой иска да говори с мен, преди да умре?

– Той... Мъжът, чиито очи ще наследиш.

Облегнах се на вратата, за да не падна. Значи беше това, беше това. Очите ми щяха да бъдат изтръгнати и в дупките, щяха да бъдат поставени очите на онзи мъж, който умираше. Умирацията ми подаряваше очите си, щях да наследя чифт очи!

Избухнах в смях и скоро смехът премина в хлипания.

– Хайде, без сцени, успокой се! – Орму시오 нареди и ме разтърси със сила. – Той е просяк, от месеци е тук. В онзи следобед, когато предотвратих самоубийството ти, вече мислех за него, за очите му, които са свършени и могат да послужат на някого. Нито аз, нито той искаме нещо в замяна, той е доволен да ти отстъпи очите си, а аз ще бъда възнаграден с успеха на операцията. Разбра ли сега?

Кимнах с глава. Разбирах всичко и бях съгласен с всичко, как можех да не съм съгласен? Искях да виждам, нали така? И за да виждам, щях да се възползвам от всички средства, каквито и бяха те. Избърсах потта, която сплъстяваше косата ми, и влязох в стаята. В тишината се чуваше само напрегнато дишане. Наведох се. Усетих зловонен дъх.

– Този ли е? – рязък глас попита алчно. Задухът, идващ от завивките, беше толкова противен и гласът толкова неприятен, че инстинктивно се отдръпнах.

– Да, доста млад е! – продължаваше гласът без да чака отговор. В този глас имаше тон на непоносима радост. – Това значи, че ще живея още дълги години! Дълги години!

Мълчах, като извърнах лице, за да не усещам задуха, който идваше на вълни от благодетеля ми. Ах, благодетел, благодетел!... Само ако знаех, боже мой! Колко нелепо звучи тази дума сега, благодетел! „Със сигурност сега бълнува“, помислих си и едва покъсно тези фрази се изпълниха със значение, същински хиени, които поглъщаха мира в сърцето ми.

– Ако не беше толкова млад, не бих ти дал очите си – възкликна умирацията, стискайки хищно ръката ми. – Косата ми окапа, зъбите ми окапаха, плътта ми увехна, от цялата тази разруха, само очите ми останаха. Вземи ги и се възползвай добре!

Орму시오 ме избута в коридора и бързо затвори вратата на стаята, но още чувах тържествуващия глас:

– Ще живея в теб! Ще живея!

Отидохме в градината. Орму시오 запали цигара и я постави между пръстите ми.

– Не си и представях, че ще започне да бълнува точно когато ти... В крайна сметка отмина – каза сухо Орму시오.

Пуснах цигарата и вдишах свежия аромат на росните листа. Страховитият глас, отблъскващият дъх, сега всичко ми се струваше кошмар.

– Последното нещо, което очите ми видяха, беше бяла звезда, която блещукаше в небето, моята звезда! От леглото си винаги я виждах през отворения прозорец. В онази нощ тя угасна. Готов съм на всичко, за да я видя отново.

За операцията и дните, които последваха, не мога да кажа нищо, защото паметта ми се пръсна на хиляди парчета като огледало. Знам, че една сутрин чух шептящия глас на Орму시오 да споделя на колега: „Утре ще разберем!“.

Разтърси ме силно треперене. И когато дойде сестрата от нощната смяна, за да ми съобщи, че превръзките ще бъдат махнати, я помолих да излезе за малко от стаята, исках да се моля насаме. Тя се подчини. Тогава седнах на леглото и трескаво започнах да отстранявам бинтовете, отстранявах всичко... В началото, все още тъмнината! Вече щях да се стоваря върху самия себе си и да се свлека, когато малко по малко, бял гардероб, разпятие, стол започнаха да изплуват от сенките, неясни, размити, като останки от корабкрушение. Появиха се на повърхността, на повърхността... затанцуваха пред мен, нерешителни, над воал от сълзи. После се започнаха да се затвърждават. И се установиха.

Нададох вик. И в делириум от радост скочих от леглото и разтворих прозорците, беше нощ, беше нощ. „А моята звезда?“, поисках да узная, вдигайки лице към небето, исках да я видя отново, бяла и блещукаща, тя, която беше станала сива, къде ли беше, къде?

В този миг ужасът започна, ах, но по какъв начин да опиша грозотата на моето откритие? Вдигнах лице към небето, вдигнах лице, но очите... очите *не* се подчиниха. „Искам да гледам звездата, звездата!“, повторих хиляди пъти в отчаяно усилие. А очите се свеждаха настойчиво към градината сякаш властни нишки ги насочваха към обратното на това, което волята ми повеляваше. Как да опиша ужаса, който изпитах? Как да обясня гнева си, като разбрах, че съм бил измамен, нещастно измамен, защото тези очи никога нямаше да бъдат мои! За какво ми е да съм ги наследил, да съм им дал живот, ако бяха независими, ако не ми се подчиняваха? Мисля, че никога не бих могъл да пресъздам безумните опити, които направих в онези часове, да ги откъсна от страховитата сила, задържаща ги в обратната посока на тази, която бях избрал, дръзки, свободни. Опитах да ги затворя, но изпъкнали сякаш искаха да изскочат, се въртяха в очните ми ябълки, като два пумпала в бесен въртеж и се забавляваха на мой гръб, надсмиваха ми се с тази адска игра. Изтичах до огледалото. На бледото ми и изпито лице сякаш само очите на мъртвеца

бяха живи, толкова блестящи, колкото и жестоки. И се наслаждавах да ме оглеждат с тържествуващо изражение, да се радват на контраста, който създавах с лицето ми, изкривено от ужас. *Ще живея в теб!* Нали това каза отвратителното чудовище?

Закрих лицето си с ръце. Ормуσιο тържествуваше, защото операцията беше успешна, мъртвият също, защото продължаваше да живее в очните ми ябълки, а аз?!

Скришом, преди слънцето да се покаже, избягах от болницата, като скочих от прозореца. Ормуσιο щеше да се чуди, това беше отплатата ми, той никога нямаше да узнае дали се е провалил, или не. А на мъртвия, как да отмъстя?

Тук съм, на същото място, от което Ормуσιο ме въввлече в своя експеримент. Сега очите се подчиняват, разбират ме, ах! подчиняват ми се, виждам каквото искам, водите са по-тъмни и по-бурни, отколкото си представях, виждам облаците, виждам едно дете да тича в далечината... Ето, че очите ми се подчиняват, уплашени са, защото разкриха моя план, знаят защо съм избягал от болницата и защо съм дошъл на този мост, те знаят! И вече не ми се подиграват, не, не се подиграват, знаят, че ще се погребва в мрака на водите, ще изчезна като моята звезда, погребана в мрака на небето, аз и тя ще имаме една и съща съдба. Сега не мога да спра да се смея, да грача докато изгубя дъх, защото всичко е много забавно! Мъртвият искаше да живее на мой гръб, да ми бъде господар! Но не е очаквал това, сега аз му се смея и ще продължа да се смея, докато чудовищните му очи не се разтворят във водата като два нещастни залька от средината на хляба.

Срещата

Наоколо – просторното поле. Потънало в мъгла, зеленото беше бледо и плътно. Към небето се издигаха черните скали, стърчаха като изрязани с нож. Забито на върха на най-високия камък, слънцето надничаше зад един облак.

„Къде ли, боже мой?!“, питах самата себе си. „Къде ли съм виждала същия пейзаж в толкова подобен следобед?“...

За първи път стъпвах на това място. Никога не бях отивала отвъд долината по време на моите скитания в покрайнините. Но в този ден, без никаква умора, прехвърлих хълма и стигнах до полето. Какво спокойствие и каква пустота. Всичко това – бях сигурна – беше съвсем ново за мен. Но защо тогава гледката ми напомняше, във всичките си подробности, за подобна сцена от дълбините на паметта ми? Обърнах се към гората, която се разпростираше отдясно на мен. Тази гора също я познавах, листата ѝ с цвят на жар в златиста мъгла. „Вече съм виждала всичко това, виждала съм го... Но къде? И кога?“.

Вървах по посока на скалите. Прекосих полето и стигнах до устата на пропастта, издълбана в камъните: гъста пара се издигаше като дъх от гърлото, от чието недостижимо дъно идваше далечен звук на течаща вода. Този звук също го познавах. Затворих очи. „Но щом никога не съм била тук! Сънувала съм, това ли е? Прекосила съм насън тези места, а сега ги намирам, досегаеми, истински? Дали съм предусетила тази разходка докато спя, чрез онези необичайни съвпадения?“.

Разтърсих глава, не, споменът – толкова стар, колкото и жив – се изплъзваше от непоследователността на обикновен сън. Още веднъж се загледах в мъгливото поле, в сухите скали. Следобедът беше тих. И все пак, зад тази тишина, в дълбините на този покой, усещах нещо зловещо. Обърнах се към слънцето, което кървеше като око и пропиваше с червено, покриващото го облаче. Обзе ме мрачното усещане, че съм близо до опасност. Но каква опасност?

Отправих се към гората. Ако избягам? Щеше да е лесно да избягам, нали? Сърцето ми се сви неспокойно. Лесно, без съмнение, но аз продължих непоколебимо сякаш не ми оставаше нищо друго освен да вървя напред. „Тръгни си, бързо, бързо!“, разумът заповядваше докато част от съществуването ми, потънала в някакво заклинание, отказваше да се върне.

Златистата светлина проникваше между листата на гората, която изглеждаше вкаменена. Нямахме никакъв ветрец в листата, сковани в напрежение от очакване.

„Очакването е само в мен“, помислих си, докато стривах между пръстите си някакво червено листо. Бях сигурна, че съм направила точно това движение, докато съм стъпвала по същата земя, която пулсираше под обувките ми. Тръгнах между дърветата. „Никога не съм била тук, никога не съм била тук!“, повтарях, докато вдишвах студения мирис на земята. Облегнах се на един дънер и през някаква пролука между листата съзрях бледото небе. Сякаш го виждах за последен път.

„Капанът“, помислих си пред една паяжина, която блестеше, опъната между два клона. В средата – паякът. Приближих се, беше червен и бдителен паяк, в очакване. Разтърсих силно клона и развалих паяжината, увисна развалена. Огледах се мрачно наоколо. А паяжината към която вървах аз, кой ще я развали? Спомних си слънцето, сияещо като паяка. Тогава пъхнах ръце в джобовете си, стиснах челюсти и продължих по пътеката.

„Сега ще намеря камък, сцепен по средата“. Стигнах, смеейки се и развеселена от тази страна игра на разпознаване: там беше големият камък, прорязан с туфи трева, които се показваха от основата на цепнатината. „Ако продължа в тази посока, ще намеря поточе“. Забързах се. Поточето беше пресъхнало, но тинестите камъчета подсказваха, че може би напролет водата отново ще тече там.

Взех едно камъче. Не, не сънувах. Нямахме как да сънувам, в какъв сън би се побрала толкова подробна картина? Оставаше само една възможност: ами ако някой сънува мен? Бродех в нечий сън, по-истински от реалността. Защо пък не? Оттам идваше и странния факт, че разпознавах всички тайни на гората, тайни, които знаеше само човекът, уловил ме в съня си. „Част съм от чужд сън“, казах и забих един трън в пръста си. Шегувах се, но истината е, че безпокойството ми растеше: „Ако съм затворничка в сън, сега ще се спася“. Капка кръв потече по дланта ми, болката беше толкова истинска, колкото и пейзажа.

Някаква птица пресече пътя ми в бурен полет. Крясъкът, който издаде бе толкова болезнен, че потреперих от отмалялост, Ами ако избягам? Ами ако избягам? Върнах се по изминатия път, безнадежден лабиринт. „Вече е късно!“, прошепнах и гласът ми съживи в мен последен подтик към бягство. „Защо да е късно“?.

Сухото листо, което падна на главата ми, беше предупреждението, хванах го във въздуха и го затворих в ръката си: да не се опитвам да изяснявам загадката и да не моля

за обяснение на абсурда в този следобед, привидно толкова невинен. Трябваше просто да приема необяснимото, докато възелът не се развърже в правилния момент.

Вървах между два дъба, ходех с наведена глава, натежало сърце, но с енергични крачки, подканвана от сила, която не знаех откъде идва. „Сега ще видя извор. Отстрани седи момиче.“

Отстрани на извора седеше момичето, облечено в странни дрехи за езда. На много бялото ѝ лице имаше развълнувано изражение, беше ясно, че чака някого. Като чу стъпките ми, се оживи, а след това изпадна в огромно разочарование.

Приблжих се. Хвърли ми безразличен поглед и кръстоса ръце в скута си.

– Помислих, че е друг човек, чакам някого.

Седнах на позеленял от мъх камък и гледах мълчаливо дрехите ѝ, които изглеждаха от друго време: носеше яке от черно кадифе и необичайна разкроена пола, която стигаше до върховете на ботите с връзки. От високата яка на якето се подаваше панделка от бяла дантела, захваната със златна брошка във формата на мандолина. Захвърлена на земята, в краката ѝ, беше кадифената шапка с червено перо.

Загледах се в съкрушеното ѝ лице. „Вече съм виждала това момиче, но къде ли? И кога?...“ Насочих се към нея без притеснения, сякаш я познавах от много години.

– Наблизо ли живееш?

– Във Валбурго – отговори без да вдигне главата си.

Беше потънала толкова дълбоко в собствените си мисли, че изглеждаше откъсната от всичко, приемаше присъствието ми без никаква изненада, дори не забелязваше нелепия контраст между дрехите ни. Навярно е плакала и сега се намираще в трогателно изтощение, с ръце изоставени в скута, няколко кичура коса падаха по лицето ѝ. Никое същество не ми е изглеждало толкова отчаяно, толкова спокойно отчаяно, ако в отчаянието има място за спокойствие, беше изгубила всякаква надежда и беше решила да се примири. Но в това примирение, се усещаше слабост.

– Валбурго, Валбурго... – повтарях. Името не ми беше непознато, но не си спомнях за място с това име в целия район.

– Намира се точно отвъд долината. Не си ли чувала за Валбурго?

– Чувала съм – отговорих с готовност. Сега бях сигурна, че това място вече не съществува.

С безразличен жест тя се опита да хване косата си, която се измъкваше от прическата ѝ. Разхлаби неспокойно панделката сякаш не ѝ достигаше въздух. Златната

мандолина висеше и притискаше дантелата. „Тази брошка... Не съм ли виждала същата брошка на същата панделка?!“.

– Чаках един човек – каза с усилие, като обърна болезнения си поглед към коня, завързан за един дънер.

– Густаво ли?

Това име се появи с такава непринуденост, че се уплаших, сякаш винаги е било на езика ми и чакаше момента да бъде изречено.

– Густаво – повтори тя и гласът и звучеше като ехо. – Густаво.

Погледнах я. Но защо ли не беше дошъл? Нямахте и да дойде, никога повече, никога повече.

Втренчих се настойчиво в този разстроен персонаж от стар албум с портрети. Албум, който съм разгръщала много, много пъти. Сега предусещах драма със сцени, изпълнени с жестоки разпри, сълзи, гняв. Сцената се очерта замъглена дълбоко в мен, сцената, която достигна върхната си точка в онази нощ на озлобени гласове, мъжки гласове, врагове. Някой затвори прозорците на малката стая, слабо осветена от свещник. Опитах се да различа какво казват, когато през матовото стъкло видях да се очертава фигурата на слаб старец с черно палто, удряше ядно с ръка по масата, докато говореше на восъчна маска, която се носеше в сумрака.

Маската се придвижи в зоната на светлината. Густаво! Беше Густаво! Ръката на стареца продължи да удря по масата, а аз не можех да се откъсна от тази толкова позната ръка и сините ѝ вени, която се преплитаха яростно една в друга. С безмилостна яснота на дантелените му маншети се отличаваха рубините на ръкавелите. Единият от мъжете се приближи. Густаво ли беше? Или старецът? Пистолетът също се приближи и сцената избухна в светлина. Преди пълния мрак, за последно видях как неправилните копчета за ръкавели блестят като капки кръв.

Почувствах, че сърцето ми се свива от страх: „Кой стреля, кой беше?!“. Притиснах пръсти към очите си. Силата, с която кръвта ме удряше в челото, беше почти непоносима.

– Трябва да се върнеш у дома.

– Какъв дом – попита тя, разтваряйки ръце.

Погледнах ръцете ѝ. Погледът ми се издигна до лицето ѝ и не зах какво да кажа, толкова много приличаше на някого, когото познавах.

– Защо не го потърсиш? – сетих се да попитам. Но не дочаках отговор, защото истината е, че тя също подозираше, че всичко е приключило.

Стъмваше се. Червена мъгла, не знаех дали идва от небето или от земята, сякаш я обгръщаше в аура. Реших, че е пропита с измамното спокойствие на пейзажа.

– Тръгвам си – каза тя и взе шапката си.

Гласът ѝ достигна до ушите ми доста ясно, но странно отдалечен. Станах и в този момент задуха леден вятър с такава сила, че се озовах напред облак от сухи листа и прах. Клоните се превиха с безумно отчаяние. Аз също се превих, като захрих лицето си с ръце. Когато успях да отворя очи, тя вече беше на коня. Вятърът, който събуди гората със сила, я отърси от апатията, тя потрепваше на коня, толкова развълнуван колкото листата, въртящи се наоколо. Обезпокоен, конят блъскаше с копитата си по камъчетата, буен, неукротим. Аз исках да я задържа.

– Има още нещо!

Тогавя тя се обърна към мен. Червеното перо на шапката потрепваше като пламък от вятъра. Сега очите на сивото ѝ като камък лице бяха две дупки.

– Има още нещо – повторих и сграбчих юздите на коня.

Тя изтръгна юздите от ръцете ми и удари коня. Отстъпих, този удар с камшика разкри напълно загадката. Възелът се развърза в разгара на бурята. Косата ми се изправи. Тя приличаше на мен! Това беше моето лице!

– Аз бях теб – прошепнах. – В друго време аз бях теб! – исках да извикам и гласът ми излезе като на парчета.

Всичко беше толкова просто, защо го разбрах едва сега?... Гората, паякът, златната мандолина, висяща на панделката, перото на шапката, перото, което ръцете ми толкова пъти бяха заглаждали... А Густаво? Потръпнах. Густаво! Замъглената стаичка се проясни, спомних си какво се беше случило и какво щеше да се случи.

– Не! – извиках, като отново дръпнах юздите.

Мълния удари гората със същата сила, с която тя удари коня, той стана огромен, черен, с изпъкнали очи, и се изтръгна от ръцете ми. Стъписана го видях да бяга между дърветата.

Тръгнах след тях. Вятърът ме заслепяваше. Тръни се оплитаха в дрехите ми, но аз тичах замаяна, в опит да избегна това, което вече знаех, че е необратимо. Водеше ме червеното перо, което ту изчезваше, ту се появяваше между дърветата, горящо в тъмнината. На два пъти усещах, че конят е толкова близо, че мога да го докосна, ако протегна ръка. След това галопът започна да утихва, докато остана само воят на вятъра.

Щом стигнах до полето, се свлякох на колене. Проблесна светкавица и за секунда, за кратка секунда, успях да съзря в далечината перото, което още се съпротивляваше.

Тогава извиках, извиках с все сила и закрих уши, за да не чуя как екота на моя собствен вик се смесва с каменистия шум на коня и ездачката, които падаха в пропастта.

Черешите

Онези хора наистина ли са съществували? Мадриня плетеше на една кука завесата с ангелче, летящо сред рози, бедната Мадриня, винаги задъхана, премигваше с късогледите си очички, „Да сте виждали очилата ми?“. Черната Дионизия биеше белтъците на сняг, киселият ѝ глас контрастираше на сладостта на крема: „Тази рецепта е нова...“. Леля Оливия, отегчена и отпусната, си вееше с китайско ветрило, тежкият ѝ глас идваше и си отиваше с поклащането на мрежата: „Горещината ме изтощава...“. Марсело, много рус – защо ли не си спомням гласа му? – сграбчил гривата на коня, сграбчил дългата коса на леля Оливия, двамата се строполясваха преbledняло сини на дивана. „Занесе ли свещите на леля Оливия?“, попита Мадриня там долу. Светкавицата. Светлините изгаснаха и в настъпилия мрак шумът от черешите, падащи на пода, дойде като отговор.

Къщата наред дърветата, реката, следобедите сякаш застинаха в прашния въздух – всичко изчезна безследно. Останаха черешите, само те устояха с налудничавата си червенина. Достатъчно е да се отвори чекмеджето: някои бяха нагризани и памукът се подаваше на топчета, не, лельо Оливия, не бяха от восък, бяха от памук червените ти черешки.

Тя пристигна неочаквано. Някакъв ездач донесе съобщение от началника на гарата, който молеше да изпратим колата за гостенката, току-що слязла от влака.

– Оливия е – възкликна Мадриня – Братовчедката! Алберто ни писа, че тя ще дойде, но не каза кога, щял да ни предупреди. Щях да сменя завесите, да обشيا калъфките, а сега!... Добрата Оливия. Не можете да си представите, тя е толкова изтънчена, а тази къща е толкова обикновена, не съм подготвена, боже мой! Какво да правя, Дионизия, кажи ми сега какво да правя!

Дионизия разлистваше спокойно някаква готварска книга. Измъкна молив от остриганата си къдрава коса и отбеляза страницата с кръстче.

– Сякаш не стига момчето, което също пристигна без предупреждение...

Момчето беше Марсело. Беше само с три години по-голям от мен, но беше толкова висок и толкова елегантен с красивите си дрехи за езда, че ми се прииска да се скрия под гардероба, когато го видях за първи път.

– Какво горещо пътуване! – изпъшка леля Оливия наред вълната от парфюми и чанти. – А кое е това момченце?

– Ами това е Марсело, синът на Ромеу – каза Мадрия. – Не си ли спомняш Ромеу? Първи братовчед на Алберто...

Леля Оливия измъкна от черната си шапчица две големи перлени карфици във формата на круша. Клончето череша се поклати в дълбокото деколте на прозрачната ѝ блуза. Разкопча палтото си.

– Ах, скъпа моя, Алберто има толкова роднини, огромно семейство! Представи си, ако трябва да помня всички с моята памет. Дошъл е тук за празниците ли?

За кратък момент Марсело задържа студения си поглед върху леля Оливия. Поусмихна се, същата усмивка като онази, когато Мадрия, в невинното си вълнение, ни представи един на друг: „Ето, Марсело, това е твоята братовчедка, сега ще можете да си играете заедно...“ Тогава той присви леко очи и се отдалечи.

– Не се учудвай, Оливия, той е твърде необщителен – прошепна Мадрия, когато видя, че Марсело излиза от стаята. – С мен не е разменил повече от няколко думи. Впрочем всички хора около Ромеу са такива, всички са много особени. Твърде особени!

Леля Оливия нагласи с шепи стегнатия си кок. Навлажни устни с върха на езика си.

– Има *чар*...

Приближих се възхитена. Никога не бях виждала някого като леля Оливия, с нарисуваните ѝ в зелено очи и с това дълбоко деколте.

– От восьък ли са? – попитах я, докато докосвах черешите.

Тя разсеяно ме погали по главата. Усетих парфюма ѝ.

– Мисля, че да, скъпа. Защо? Никога ли не си виждала череша?

– Само на картинка.

Смехът ѝ беше като водопад. Устата на много бялото лице ѝ приличаше на широко отворена рана и имаше блясъка на черешите.

– В Европа са толкова сочни, толкова свежи!

Марсело също беше живял в Европа с дядо си. Това ли ги правеше безмерно по-добри от нас? Сякаш принадлежаха на друг свят, толкова над нашия, ах! колко бедни бяхме. Чрез Марсело и леля Оливия, дори само чрез тях двамата, можех да преценя колко малки бяхме: аз, с нагрисани нокти и рокли, ушити от Дионизия и приличащи на дрехите на куклите от вестника, който Симао имаше навик да изрязва с ножица в градината. Мадрия, напълно замаяна от дантелите и плетивата на една кука. Дионизия, толкова черна, колкото и горда с тайните си рецепти...

– Не искам да ви създавам затруднения – промърмори леля Оливия. Говореше бавно, ходеше бавно. Гласът ѝ се отдалечаваше като спокойствието на котка, която изкачва стълби. – Изморих се много, скъпа, сега се нуждая единствено от малко почивка...

Слушах силния глас на Мадрина, която бърбореше неспирно, къщата е скромна, но ще ѝ хареса, времето е чудесно, а овощната градина по това време на годината е пълна с манго, тя харесва ли манго? А също така и портокаловата градина с вкусни портокали, ах! а ако има желание да язди, има добри коне, Марсело може да я придружи, той е отличен ездач, прекарва ден и нощ в галопиране... Ах, лекарят е забранил? Ами разходките пеша също са красиви, на края на пътя с бамбук има прекрасно място за излети, тя харесва ли излети?

Отидох на верандата и между листата на сейбата се загледах в звездите. Леля Оливия вероятно се усмихваше и овлажняваше блестящите си устни с върха на езика си. В Европа черешите са толкова сочни, в Европа...

Отворих кутията за сапун, скрита под листата на папратта. Скорпионът заизлиза с мъка отвътре. Оставих го да измине известно разстояние и едва когато стигна до средата на верандата реших да изляя бензина. Запалих клечката. Сините пламъци се затвориха в кръг. Скорпионът се завъртя около себе си, като се изправяше на задните си крака и търсеше изход. Опашката му се сгърчи отчаяно. Привиди се. Втурна се напред и се върна в пламъците, които се стесняваха все повече.

– Как не те е срам да извършиш такава жестокост?

Обърнах се. Марсело впи в мен свирепия си поглед. След това се приближи към огъня и смачка скорпиона с тока на обувката си.

– Казват, че той се самоубива, Марсело, вдига опашката и убожда главата си...

– Способен е на това, когато разбере, че светът е пълен с хора като теб.

Прииска ми се да хвърля бензина в лицето му. Затворих шишенцето.

– И не се прави на ядосана, хайде, погледни ме. Глупачка такава. Спри да плачеш и обещавай, че повече няма да мъчиш животинките.

Погледнах го. През сълзите ми се стори толкова хубав, като бог, бог със златиста коса и ботуши, целият облян в лунна светлина. Затворих очи. Вече не се срамувах от сълзите си, вече не се срамувах от нищо. Някой ден той ще си тръгне по същия непредвиден начин, както беше дошъл, някой ден ще излезе без да се сбогува и ще изчезне завинаги. Но това също вече нямаше значение. „Марсело, Марсело!“, повиках. И само сърцето ми чу.

Когато хвана ръката ми и влязохме в дневната, сякаш напълно беше забравил за скорпиона и за плача ми. Усмивката му се върна.

– Значи това е прочутата леля Оливия?

Бързо избърсах очите си с ръба на полата.

– Хубава е, нали?

Той се прозя.

– Използва много силен парфюм. И това клонче череша, закачено на гърдите ѝ. Толкова простовато.

– Простовато?

Изумих се. Не се съгласих, но наред страстта, с която я защитавах, усетих че изпитвам мрачна радост, разбирайки, че ще бъде разгромена.

– И освен това не е мой тип – обобщи той и обърна безразличния си поглед към плетивото на една кука, което Мадрина беше оставила разгънато на стола. Посочи ангелчето, което летеше сред венци. – Сляпо ангелче.

– Защо сляпо? – възрази Мадрина докато слизаше по стълбите. Онази вечер изгуби очилата си. – Що за мисъл, Марсело!

Той се беше навел над прозореца и сега сякаш мислеше за друго.

– Има две дупки на мястото на очите.

– Но плетивото на една кука е такова, момче! На мястото на всяко око трябва да остане празна дупчица – поясни тя неубедително. Разгледа работата си. И се обърна нервно към мен. – Защо не отидеш за доминото и не изиграете една игра? И виж дали няма да намериш очилата ми, които оставих там някъде.

Когато се върнах с доминото, Марсело вече не беше в стаята. Направих кула с плочките. И я издухах силно. Губех го винаги, винаги. Сутрин яздеше като луд. Обядваше набързо и едва привършил обяда, се затваряше в стаята си и се появяваше чак за следобедната закуска, готов да излезе отново. Оставаше ми само да изтичам на верандата, за да видя как се насочва към шосето, кон и конник толкова прилепени един за друг, че сякаш образуваха едно тяло.

Като едно тяло се стовариха на дивана, толкова бърза светкавицата и толкова продължителна картината, той толкова голям, толкова силен и все със същото изражение, с което яздеше, сграбчил гривата на коня, болезнено превил се на финалната права.

Бяха дни на безпощадна жегата, тези които предшестваха бурята. Безпокойството беше във въздуха. Дионизия стана по-усамотена, Мадрина стана по-приказлива и

търсеше разсеяно очилата си в кутиите за бисквити или в саксиите, ровенето приключваше в чекмеджетата и шкафовете. Марсело ми се стори по-груб, по-раздражителен. Само леля Оливия си оставаше същата, тържествена и отпусната в белия си комбинезон. Изтягаше се на мрежата, пускаше косата си. И с нежно движение си вееше с ветрилото. Понякога идваше с черешите, които се разливаха по напудрената ѝ гърд. Една или друга череша се спускаше в цепката между гърдите и деколтето я поглъщаше.

– Така страдам от жегата...

Мадрина се опитваше да я ободри.

– Ще завали, Оливия, ще завали и ще видиш как всичко ще се освежи.

Тя се усмихваше и овлажняваше устните си с върха на езика.

– Мислиш ли, че ще завали?

– Разбира се, облаците се снижават, дъждът вече е там. И ще бъде такава буря.

Само се опасявам, че ще свари момчето докато е навън. Виждала ли си по-особено момче, Оливия? Толкова затворено, а? И винаги с този вид на неприязън...

– От възрастта е, скъпа, от възрастта е.

– Прилича на баща си. Ромеу е обсебен от конете.

– Той язди толкова добре и е толкова елегантен.

Защитаваше го винаги, а той я нападаше: „Превзета е, снобка. И как се държи, сякаш винаги е на сцена!“. Аз не се съгласявах, но по начин, който го караше да продължи да напада.

Спомням си, че първите капки дъжд паднаха следобед, но бурята все още не беше започнала и затова вечеряхме в задушна обстановка. Плътна. Като се извини с главоболие, леля Оливия се измъкна по-рано. Марсело, мълчалив както винаги, яде с наведена глава. Два пъти изпусна вилицата си.

– Ще почета малко – каза веднага щом станахме.

Отидох с Мадрина в стаичката. Мълнията се стовари изведнъж. Сякаш само това и чакаше, къщата стана напълно тъмна, докато бурята се разразяваше.

– Предпазителят е изгорял! – простена Мадрина. – Хайде, мила, отиди бързо за пакета свещи, но занеси първо в стаята на леля Оливия. И кибрит, не забравяй кибрита!

Качих се по стълбите. Тъмнината беше толкова лепкава, че ако протегнех ръка, можех да я усетя, притаена като животинка на стъпалата. Опитах се да запаля свещта, но вятърът ме обгърна. Вратата на стаята на леля Оливия се разтвори широко и напред

светкавицата, която прорязва мрака, видях как двете напълно сини тела се стоварват на дивана.

Отдалечих се, залитайки. Сега черешите се блъскаха шумно като капки дъжд, падащи от улук. Затворих очи. Но къщата продължаваше да се върти, разтурена и бледа, с двете тела, които се търкаляха в силния вятър.

– Занесе ли свещите на леля Оливия? – попита Мадрина.

Строполих се в единия ъгъл на стаята, като избягвах светлината на свещника, запален на масата.

– Никой не отговори, сигурно спи.

– А Марсело?

– Не знам, сигурно също спи.

Мадрина се приближи със свещника.

– Но какво ти е, момиче? Болна ли си? Да нямаш температура? А? Челото ти гори... Дионизия донеси един аспирин, това момиче има треска, погледни!

И до днес не зная колко дни се борих и горях, червено лице, червени очи, скрита под завивките, за да не виждам между проблясъците на огъня черешите и скорпионите в жаравата, пукащи на пода.

– Шарката беше толкова упорита – каза Мадрина, когато влезе една сутрин в стаята – Как плачеше, жално ми беше да те гледам как плачеш! Никога не съм виждала толкова болезнена шарка.

Седнах на леглото и се загледах в една бяла пеперуда, кацнала на саксията с венерини коси на прозореца. След това се обърнах към ясното небе. Някакво птиче пееше в сейбата. Мадрина тогава каза:

– Марсело си отиде вчера вечерта, когато го видях, вече беше приготвил багажа си, знаеш какъв е... Дойде да се сбогувате, но ти спеше толкова дълбоко!

Два дни по-късно леля Оливия също заминаваше. Носеше черния костюм и шапчицата с перлени карфици, забити във филца. На блузата, точно на дъното на деколтето, клончето череши. Седна на ръба на леглото ми.

– Колко ни уплаши, скъпа! – започна с тежкия си глас. – Помислих си, че е сериозно заболяване. Сега си добре!

Задържах дъха си, за да не усещам парфюма ѝ.

– Чудесно! Не те целувам, защото не съм карала шарка – каза, като слагаше ръкавиците си. Изсмя се със смеха си като водопад. – А и бива ли на такава възраст да се разболявам от детска болест?

Впих поглед в черешите, които шумно се удряха между гърдите ѝ. Тя бързо ги откачи:

– Видях, че ги харесваш, хайде, спомен от мен.

– Но там стоят толкова красиво – съжали Мадрина. – Тя дори няма да ги носи, каква глупост, Оливия, вземи си черешите!

– Ще си купя други.

През целия ден парфюмът ѝ се носеше из стаята. На свечеряване Дионизия отвори прозорците. И остана само парфюмът на вечерта.

– Оливия е толкова очарователна! – прошепна Мадрина, като седна до мен с кошницата си за плетене. – Ще ми липсва, очарователно създание. Същото не мога да кажа за онова момче. Ромеу беше същият, синът се оказа като баща си. Двамата винаги обикалят с конете, яздат все едно са индианци! Едва не получавах инфаркт, като го гледах как галопира.

Точно една година по-късно тя щеше да повтаря с друг тон същите тези думи, след като получи писмото на Ромеу, в което се съобщаваше, че Марсело е умрял при падане от кон.

– Сляпо ангелче, що за мисъл! – продължи тя, като разгръщаше на коленете си завесата, плетена на една кука. – Оливия вече ми липсва, но той?...

Усмихна се, докато пригладваше плетиво на една кука с върха на пръстите си. Беше намерила очилата си.